

Komparativní analýza rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku

Bc. Jindřiška Mrázková

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jindřiška Mrázková**

Osobní číslo: **H13928**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Komparativní analýza rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických hledisek z oblasti rodinné a sociální politiky státu.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu metodou komparativní analýzy.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FRANCOVÁ, Hana a Aleš NOVOTNÝ. Sociální politika v základech. Praha : Triton, 2008, 185 s. ISBN 978-80-7387-125-3.

MAPPEŠ, Thomas A. a Jane S. ZEMBATY. Social ethics : morality and social policy. Boston : McGraw-Hill, 2007, 579 s. ISBN 978-0-07-312545-9.

RODGER, John J. Family life and social control : a sociological perspective. Houndmills : Macmillan, 1996, 229 s. ISBN 0-333-60463-6.

TOMEŠ, Igor. Obory sociální politiky. Praha : Portál, 2011, 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.

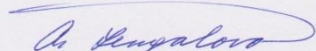
TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha : Portál, 2010, 440 s. ISBN 978-880-7367-680-3.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.**
Ústav pedagogických věd

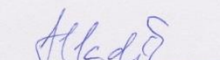
Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Arnežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 8.4. 2015 .....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá komparativní analýzou rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku. První kapitola teoretické části vymezuje obsah sociální politiky jakožto základní pilíř, od kterého se dále odvíjí rodinná politika i další oblasti. Následně se pozornost zaměřuje již na rodinu a rodinnou politiku obecně i ve vztahu k Evropské unii. Nakonec jsou popsány systémy rodinných politik v České republice a ve Slovinsku s důrazem na oblasti poskytování rodinných dávek, čerpání dovolených a hlavní legislativní pojmy vztahující se k rodinným vztahům. Praktická část je orientována na analýzu obou systémů s cílem porovnat tyto systémy ve vybraných oblastech specifikací společných a odlišných znaků pomocí komparativní analýzy.

Klíčová slova: sociální politika, rodinná politika, rodina, Česká republika, Slovinsko, rodinné dávky, dovolená, legislativa, komparativní analýza, obsahová analýza

ABSTRACT

This thesis deals with a comparative analysis of family policy in Czech Republic and Slovenia. The first chapter of the theoretical part defines content of social policy as a fundamental pillar for other areas including also family policy. Then the attention is focused on family and family policy in general and in relation to the European Union. Finally, there is described family policy system in Czech Republic and Slovenia with an emphasis on areas of family benefits, leaves and legislative terms related to family relationships. The practical part is oriented on the analysis of both systems in order to compare these systems in selected areas by specification of common and different characters through comparative analysis.

Keywords: social policy, family policy, family, Czech Republic, Slovenia, family benefits, leave, legislation, comparative analysis, content analysis

Děkuji doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce a cenné informace, které mi v průběhu jejího zpracování udělila. Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SOCIÁLNÍ POLITIKA	13
1.1 POJETÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY	13
1.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA V PRAXI.....	15
1.3 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY	15
1.4 FUNKCE SOCIÁLNÍ POLITIKY	17
1.5 CÍLE SOCIÁLNÍ POLITIKY	18
1.6 OBJEKTY A SUBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	19
1.7 NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY	20
1.8 OBLASTI SOCIÁLNÍ POLITIKY	22
1.8.1 Politika sociálního zabezpečení	23
1.8.2 Bytová politika	23
1.8.3 Zdravotní politika.....	24
1.8.4 Politika zaměstnanosti.....	24
1.8.5 Vzdělávací politika.....	25
1.8.6 Rodinná politika	25
1.9 SOCIÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE	25
2 RODINA A RODINNÁ POLITIKA V EVROPSKÉ UNII	28
2.1 RODINA	28
2.1.1 Historické proměny rodiny a rodinného chování	29
2.1.2 Funkce rodiny.....	30
2.1.3 Diverzita evropských rodin	32
2.2 RODINNÁ POLITIKA V EVROPSKÉ UNII.....	32
2.2.1 Zásady rodinné politiky.....	34
2.2.2 Financování rodinné politiky	35
2.2.3 Finanční podpora rodiny	35
2.2.4 Zařízení péče o děti	36
3 SYSTÉM RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICE	37
3.1 OBČANSKÝ ZÁKONÍK.....	37
3.2 ZÁKON O REGISTROVANÉM PARTNERSTVÍ.....	38
3.3 ZÁKONÍK PRÁCE	38
3.3.1 Zákon o nemocenském pojištění	39
3.4 ZÁKON O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE – RODINNÉ DÁVKY	40
3.4.1 Zákon o sociálních službách	41
3.5 MINIMÁLNÍ MZDA – NAŘÍZENÍ VLÁDY	41
4 SYSTÉM RODINNÉ POLITIKY VE SLOVINSKU	42
4.1 ZÁKON O RODINĚ A RODINNÝCH VZTAZÍCH	42
4.2 ZÁKON O REGISTROVANÉM PARTNERSTVÍ	43
4.3 ZÁKON O RODIČOVSTVÍ A RODINNÝCH DÁVKÁCH	43
4.3.1 Práva na základě rodičovského pojištění	43
4.3.2 Právo na rodinné dávky – státní sociální podpora	45

4.4	ZÁKON O MINIMÁLNÍ MZDĚ	47
II	PRAKTICKÁ ČÁST	48
5	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	49
5.1	VÝZKUMNÁ ŠETŘENÍ REALIZOVÁNA V DANÉ PROBLEMATICE.....	50
5.2	CÍLE VÝZKUMU	51
5.3	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	51
5.4	METODA VÝZKUMU.....	51
5.5	KOMPARACE SYSTÉMŮ Z HLEDISKA SPECIFIKACE SPOLEČNÝCH A ODLIŠNÝCH ZNAKŮ V OBLASTI RODINNÝCH DÁVEK.....	52
5.6	KOMPARACE SYSTÉMŮ Z HLEDISKA SPECIFIKACE SPOLEČNÝCH A ODLIŠNÝCH ZNAKŮ V OBLASTI DOVOLENÝCH.....	58
5.7	KOMPARACE SYSTÉMŮ Z HLEDISKA SPECIFIKACE SPOLEČNÝCH A ODLIŠNÝCH ZNAKŮ V OBLASTI LEGISLATIVNÍCH POJMŮ.	64
5.8	SHRNUTÍ.....	67
ZÁVĚR	69	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76	
SEZNAM TABULEK.....	77	

ÚVOD

Rodina je v moderních společnostech považována za základní stavební kámen společnosti. S rodinou souvisí také například oblast zaměstnanosti, ekonomický růst a stabilita. V dnešním rychle se měnícím světě, v době krize a nejistot však ani sama rodina nezůstává neměnná, a proto musí být podporována a ochraňována státem, aby mohla i nadále plnit alespoň základní funkce, které jsou pro celou společnost nepostradatelné. Stát rodinu podporuje prostřednictvím rodinné politiky s použitím různých nástrojů, kdy se zaměřuje především na mateřství, rodiny s malými dětmi nebo například také na nezaopatřené děti.

Tato problematika je v evropských zemích čím dále více diskutovaná a stává se stále důležitější. Dnešní populace totiž z důvodu nižší porodnosti i úmrtnosti velmi rychle stárne. Snahou každého státu i celé Evropské unie je proto podpořit rodiny, aby byly schopny vychovávat nové generace. V současnosti se evropské země v rámci Evropské unie snaží i o jakési sjednocení všech států na poli rodinné politiky, zejména v oblasti sladění pracovních a rodičovských povinností a v ochraně proti sociálnímu vyloučení a chudobě u rodin s dětmi. Stále však zůstává hlavní odpovědnost na jednotlivých státech.

Tato práce by měla poskytnout čtenáři náhled do problematiky současné sociální a rodinné politiky. Zabývá se systémy rodinných politik ve dvou zemích, v České republice a ve Slovinsku a jejich opatřeními realizovaných v této oblasti. Hlavním cílem práce je porovnat systémy rodinné politiky těchto zemí ve vybraných oblastech pomocí komparativní analýzy. Tímto dosáhneme pomocí specifikace společných a odlišných znaků v oblastech rodinných dávek, dovolených a také legislativních pojmů, které se vážou na rodinné vztahy. Jedná se o stěžejní a nejdůležitější oblasti při analyzování rodinné politiky. Vycházeli jsme především z legislativních dokumentů obou zemí a z webových stránek příslušných ministerstev. Vyhledávání aktuálních informací nebylo vždy snadné a museli jsme proto použít i zdroje ve slovinském jazyce.

V teoretické části se nejprve detailněji zaměříme na sociální politiku. Sociální politika je klíčový obor, od kterého se následně odvíjí její další oblasti včetně rodinné politiky. Zaměříme se například na její principy, funkce i cíle. Také stručně charakterizujeme oblasti sociální politiky. Poté přejdeme již na konkrétní problematiku rodiny a rodinné politiky i v kontextu s Evropskou unií. Podíváme se, jak se rodina měnila v průběhu naší historie a jak vypadá dnes. Popíšeme i její hlavní funkce. V této kapitole se také budeme zabývat rodinnou politikou v kontextu Evropské unie, její zásady, financování a jiné.

Poslední dvě kapitoly teoretické části jsou věnovány popisu systémů rodinných politik v České republice a ve Slovinsku. Zaměříme se především na již zmíněné oblasti rodinných dávek, dovolených a legislativních pojmů.

Praktická část práce se týká analýzy a porovnáním těchto systémů ve zvolených oblastech. Nejprve si ale charakterizujeme výzkum, jeho cíle, otázky a metodu. Také stručně představíme hlavní studie, které byly na toto téma v minulosti vypracovány. Na závěr provedeme celkové shrnutí výsledků analýzy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ POLITIKA

V moderním světě je téma sociální politiky velice aktuální a diskutované. Je to politika orientovaná na člověka, snaží se rozvíjet jeho osobnost a kvalitu života a zlepšovat životní podmínky a dispozice jedinců. Proto sociální politika zaujímá důležité místo i v celém společenském systému. Není izolovaná, ale je vždy součástí společnosti. (Krebs, 2007, s. 17)

„Každá vyspělá společnost formuluje svou sociální politiku, která směřuje především k sociální ochraně občanů. Úspěšnost sociální politiky závisí v první řadě na ekonomické prosperitě země a na zájmu konkrétní vlády vytvářet a realizovat takovou koncepci sociální politiky, která na jedné straně ctí historické zvyklosti dané země a na druhé straně vnáší do formulovaných zásad nové prvky odpovídající moderní době“ (Brdek a Jírová, 1998, s. 13).

1.1 Pojetí sociální politiky

Sociální politika je pojem nejednoznačný. Při snaze o vymezení tohoto termínu se mnozí autoři rozcházejí. Nicméně je nutno ji chápat jako celek, vnitřně provázaný, ale i s vnějšími vazbami na společenský systém. Je tudíž spojena i se svým společenským okolím. V důsledku má v každé zemi i v každé době své specifické znaky, ale zároveň se vyznačuje i určitými společnými rysy. (Krebs, 2007, s. 21)

Velký sociologický slovník definuje sociální politiku takto: „většinou institucionálně zakotvené záměrné úsilí vyjádřené specifickými programovými cíli, aktivitami a prostředky, směřující k ochraně, reprodukci a rozvoji sociálního systému nebo jeho částí, skupin a jednotlivců“ (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 794). Uvádí, že tento pojem není ustálený. Závisí na dané kultuře a společnosti, její historii, na jejích politických a ekonomických podmínkách aj. Tato společnost si sama volí nástroje a metody, pomocí kterých řeší vzniklé sociální konflikty, napětí a také zajišťuje reprodukci obyvatelstva. (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 794)

V německy mluvících zemích Evropy se tento pojem začal užívat již v 19. století, kde nesl význam činnosti pro dobro utlačovaným vrstvám společnosti. Pojetí v anglosaských zemích sahá až do středověku a je spojená s filantropií a altruismem církve. Ve 20. století již vzniká moderní forma sociální politiky a po 2. světové válce se stala stěžejní součástí politické koncepce. Také francouzští autoři se pokoušeli na počátku 20. století formulovat

sociální politiku a popsali ji jako „snahu po zdokonalení způsobu života ve společnosti“. (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 794)

Abychom lépe pochopili pojetí sociální politiky, je dobré nejprve osvětlit samotný pojem politika. „Politiku lze obecně chápat jako specifickou společenskou činnost (projevující se zejména souborem různých opatření), jako konkrétní jednání různých subjektů na různých úrovních (tedy nejen státu), kterými je ovlivňována společenská realita v nejširším slova smyslu“ (Krebs, 2007, s. 22). Skrze tuto činnost se prosazují a naplňují jisté cíle, které byly zvoleny zejména vědeckým poznáním zaručujícím vysokou úroveň odbornosti a profesionality. Následné realizování v praxi je výsledek prosazování teoretických konceptů a zájmů politických sil, ale i pragmatických cílů. Je také výsledkem ekonomických možností dané země, tradic a jejích specifík. (Krebs, 2007, s. 22)

Obsah sociální politiky lze také vymezit z hlediska nahlížení na význam pojmu „sociální“. V tomto případě můžeme rozlišovat tři přístupy.

- Širší pojetí sociální politiky – v tomto přístupu ji lze vymezit jako určité jednání jak státu, tak i jiných subjektů, které ovlivňují sociální oblast. Zde je společnost chápána jako komplexní sociální systém. Širší pojetí je důležité pro „dlouhodobé koncepční úvahy o sociální politice“, jaký typ zvolit a jak tvořit specifický sociální program.
- Užší pojetí sociální politiky – zde se jedná zejména o reagování ministerstva na sociální rizika a s nimi spojené negativní dopady, jako jsou nemoc nebo stáří. Také o snahu eliminovat fenomény jako chudoba nebo nezaměstnanost. „Toto pojetí redukuje sociální politiku na systém opatření především v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení“ (Francová a Novotný, 2008, s. 18).
- Nejužší pojetí sociální politiky – tento přístup omezuje sociální politiku na řešení nouzových situací a na souhrn opatření tvořeny v souvislosti s životní úrovní obyvatelstva. (Francová a Novotný, 2008, s. 18)

Sociální politiku lze také vymezit z pohledu jí samotné, jaké opatření volí při řešení svých problémů. Může být aktivní a pasivní. Pokud přijímá specifické sociální opatření (například úpravou celého sociálního systému a jeho pravidel) a snaží se tímto předcházet vzniku sociálních problémů (prevence) – „ex ante“ - jedná se o aktivní sociální politiku. Naopak u pasivní sociální politiky se řeší již vzniklé sociální problémy a zmírňují se jejich dopady – jedná „ex post“. (Francová a Novotný, 2008, s. 19)

1.2 Sociální politika v praxi

Sociální politiku lze také chápat jako praktickou aktivitu vymezující vztah mezi jedincem a sociálními podmínkami, ve kterých žije. Všichni lidé ve společnosti jsou účastníky sociální politiky a společně ji také utváří, ať už skrze jedince samotného, život jeho rodiny nebo i společenství. Nicméně jsou také podrobeni určitým vnějším sociálním podmínkám, které nemohou ovlivnit. (Potůček, 1995, s. 30)

Za hlavní cíl si sociální politika ukládá řešit sociální a ekonomické ohrožení, se kterými lidé přijdou ve svém životě do kontaktu, a také pomáhat jednotlivcům i celým sociálním skupinám v jejich rozvoji pomocí vytváření příznivých podmínek. (Potůček, 1995, s. 30).

Potůček (1995, s. 31) ve své knize také popisuje složky sociální politiky jako praktické činnosti podle různých autorů. Například Titmuss ji rozdělil na oblasti: práce a zaměstnanost, sociální dávky a sociální péče, pomoc a podpora. Dále mohou být rozšířeny také o rodinnou politiku, svépomocná a zájmová sdružení a organizace nebo také obce a regiony. Zmiňuje, že Titmuss také definoval určité znaky, kterými je sociální politika v praxi charakterizována. Mezi tyto znaky patří zejména prospěšnost občanům, vazba na ekonomické i mimoekonomické cíle (například minimální příjem) nebo také „užívání nástrojů umožňujících přerozdělování zdrojů od bohatých k chudým.“

1.3 Principy sociální politiky

Jak již bylo uvedeno výše, sociální politika si klade za cíl ovlivňovat sociální realitu (systém). Aby těchto cílů bylo dosaženo, musí existovat spousta institucí, norem, předpisů, nástrojů aj. Při jejich tvorbě a aplikaci je nutné zohledňovat určité zásady a pravidla, základní principy, které sociální politiku určují, promítají se v ní, a pomocí kterých jsou také zhodnocovány její výsledky. Jsou to:

- Princip sociální spravedlnosti – tento princip je pro sociální politiku klíčový. Spravedlnost obecně se považuje za základní hodnotu v oblasti mravní, náboženské i společenské. V každém státě je to základ právního řádu a politiky. Můžeme ji chápat ve smyslu právní (souhrn právních norem a zásad) i jako sociální (rozdělování a přerozdělování bohatství, příjmů nebo životních příležitostí mezi občany a sociální skupiny). V dnešním světě se spravedlnost většinou považuje za výsledek úsilí každého občana, který dokáže využít své síly k realizování vlastních zájmů. Ovšem také je vnímána jako nezbytná pomoc potřebným v rámci

kolektivního a společenského opatření. Celkově tento princip poukazuje na odlišnosti ve společnosti, kdy jsou mezi občany a sociálními skupinami viditelné rozdíly ve schopnostech, potřebách i zájmech. Sociální spravedlnost je úzce spjata se sociální rovností a nerovností, kdy každý jednatel posuzuje tuto otázku ze svého úhlu pohledu, a tak je často, i přes její objektivitu v různých myšlenkách a teoriích, vnímána jako velmi subjektivní a není jednoznačně vymežitelná, nejde ji definovat obecně platnou definicí. (Francová a Novotný, 2008, s. 41–47)

- Princip sociální solidarity – sociální solidarita (v překladu vzájemná podpora a sounáležitost) „souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin (zejména rodin) v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti“ (Francová a Novotný, 2008, s. 46). Každý jedinec je společenská bytost a je závislý na ostatních lidech, na společném soužití. Sociální solidarita umožňuje vyhýbání se častým konfliktům a zajištění důstojného života každého občana, zajišťuje sociální soudržnost. Snaží se sjednocovat individuální i skupinové zájmy. Solidarita může probíhat na několika úrovních – solidarita mezinárodní (aktivita světových organizací), celostátní (organizovaná státem), solidarita místní nebo také regionální (zde je organizovaná například firmami, obcemi, církví aj.) a solidarita jednotlivců a rodin. Jiné hledisko nám ukazuje například solidaritu mezigenerační, jedinců se zaměstnáním a nezaměstnaných nebo i zdravých a nemocných. (Francová a Novotný, 2008, s. 46–47)
- Princip subsidiarity – princip subsidiarity můžeme chápat jako podporu, činnost poskytující pomoc. Každý jedinec je jedinečný se svými specifickými vlastnostmi, schopnostmi, dispozicemi a možnostmi, které by měl uplatňovat a užívat jak pro svůj prospěch tak i pro druhé. Lidé nežijí izolovaně, všichni jsou součástí celku a každodenně navazují vztahy a vazby mezi sebou a utvářejí určitá společenství (rodina, obec,...), jsou na sobě závislí. Proto zde také panuje vzájemná odpovědnost ze vzájemné solidarity. Tento princip také zdůrazňuje řešení problémů na nejnižší možné úrovni (jednatel, rodina) a teprve, pokud je není možné vyřešit zde, postupuje na vyšší úroveň (církev, obec, organizace,...). Na nejvyšší úrovni stojí stát. Princip subsidiarity je v různých státech uplatňován různě. Musí se zohlednit zejména možnosti dané sociální politiky a podmínky v sociální oblasti. (Francová a Novotný, 2008, s. 47–48)

- Princip participace – „v každé demokratické společnosti existuje značné množství individuálních a celospolečenských zájmů, činností, cílů, schopností, možností, předpokladů a vůle určité činnosti realizovat“ (Francová a Novotný, 2008, s. 48). Občané i skupiny mohou na těchto činnostech svobodně participovat a podílet se tak na společenském životě. Hlavní myšlenka tohoto principu spočívá v podílení se lidí na rozhodnutích, které ovlivňují jejich život. I když je jejich život svázán různými opatřeními a normami, měli by mít také právo na účast v procesu, kde se o těchto opatřeních rozhoduje, o jejich přijímání a realizaci. Jedinec se při realizaci tohoto principu dostává z pouze pasivního příjemce na úroveň plnoprávného, odpovědného a respektovaného subjektu sociální politiky. (Francová a Novotný, 2008, s. 48–49)

1.4 Funkce sociální politiky

Sociální politika plní ve společnosti několik funkcí, které „spolu vzájemně souvisí, působí komplexně a vztahují se k velice rozmanitým objektům“ (například k rodině, k člověku jako k pracovní síle apod.) (Krebs, 2007, s. 54). Na tyto objekty mohou působit zcela odlišně a mohou působit i na společnost jako na celek. Klasifikace funkcí se v literatuře liší, není zcela jednotná. Za nejčastější se uvádí tyto funkce (Krebs, 2007, s. 54–55):

- Ochranná – ochranná funkce je považována za historicky nejstarší a je stabilním článkem sociální politiky. Vztahuje se na jedince nebo sociální skupiny, které jsou určitým způsobem znevýhodněni vůči ostatním, ekonomicky (např. nezaměstnanost) nebo sociálně (např. stáří nebo nemoc). Jedná se o snahu řešit již vzniklé sociální události, zmírnit nebo úplně odstranit důsledky těchto událostí. (Krebs, 2007, s. 55)
- Rozdělovací a přerozdělovací (redistributivní) – tuto funkci odborníci pokládají za jednu z nejsložitějších a nejvýznamnějších vůbec. „Touto funkcí je určován podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společenském bohatství“ (Krebs, 2007, s. 56). Obecně řeší otázky rozdělování – co, komu, podle čeho apod. Ať už se jedná například o mzdy nebo důchody, nebo také o rozdělování příležitostí, životních šancí a prostředků, které vedou ke zkvalitnění života a osobnostní rozvoj. Při přerozdělovací funkci se upravuje (přerozděluje) to, co bylo již dříve nedokonale rozděleno. (Krebs, 2007, s. 56–59)

- Homogenizační – je to poměrně nová funkce sociální politiky a je velmi úzce spjata s předchozí funkcí. V redistribuční funkci jde totiž mimo jiné i o směřování k vyrovnání příjmů vedoucí ke zmírnění rozdílů v životních podmínkách ve společnosti. Cílem je dosáhnout jakési stejnorodosti při uspokojování základních potřeb. Nejedná se přímo o vyrovnávání rozdílů podmínek života, ale o proces, ve kterém společnost poskytuje stejné šance se vzdělávat, pracovat apod. podle individuálních možností každého jedince se zřetelem na přirozené rozdíly mezi lidmi. (Krebs, 2007, s. 60)
- Stimulační – stimulační funkce si dává za cíl ovlivňovat žádané sociální jednání lidí, podporovat jej, podněcovat jedince a sociální skupiny v tomto jednání. Často se o této funkci mluví jako o funkci produktivity, protože díky ní může sociální politika ovlivňovat skrze svá opatření pracovní schopnosti, možnosti a produktivitu. Také se tato opatření mohou promítat v globálním měřítku a to ve prospěchu celé společnosti. Národní hospodářství a jeho subjekty mají základy v sociální politice a z jejích opatření mnohé získávají. (Krebs, 2007, s. 60–61)
- Preventivní – cílem této funkce je snaha o předcházení nebo zabránění nežádoucím sociálním situacím jako je chudoba nebo nezaměstnanost. Snaží se předejít újmám na životě nebo na zdraví. Sociální politika musí nastavit takové opatření, které budou směřovat k odstranění příčin těchto situací bránící integrovat člověka do společnosti. V dnešní době je tato funkce za vzestupu díky orientaci sociální politiky také obecně na prevenci v oblasti životního stylu. (Krebs, 2007, s. 61)

1.5 Cíle sociální politiky

Sociální politika je charakterizována jako určitá společenská činnost směřující k ovlivňování sociální reality. Tato činnost slouží k prosazování určitých sociálně politických cílů. Dané cíle jsou potom určitým vymezením budoucí sociální politiky, kam by měla směřovat. (Krebs, 2007, s. 37)

Stěžejním, obecným cílem sociální politiky „je poskytovat občanům sociální jistoty, umožnit jim přiměřený životní způsob a realizaci všech ústavou zaručených občanských práv. Toto vše směřuje k osobnostnímu rozvoji i k rozvoji lidského potenciálu společnosti“ (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 794).

Jde zejména o snahu o poskytnutí života v důstojných podmínkách a zajištění všem občanům rovné příležitosti – ke kvalitnímu vzdělání a zdravotní péči, k pracovním příležitostem, k možnosti získání přiměřeného bydlení a zajistit všem dostačující minimální příjem. Je naplňován v rámci základních principů sociální politiky pomocí konkrétních opatření jednotlivých sociálně politických cílů. Tento stěžejní cíl je dlouhodobý se svými vývojovými stadii a lze jej rozložit do mnoha dílčích sociálně politických cílů. (Krebs, 2007, s. 37).

Své sociálně politické programy a cíle si určují nejen stát, ale také například občanské, humanitární a charitativní organizace a politické strany a stanovují si je podle svých priorit a nástrojů. Proto je tvorba a naplňování cílů sociální politiky a celý tento proces složitý a rozporuplný. Vychází to z rozdílnosti názorů a postojů mezi různými subjekty a objekty sociální politiky nebo také z jejich omezených prostředků pro jejich realizaci. Při formulaci cílů se může využít dvou typů jejich tvorby: *krátkodobé* (starší typ, tento typ je charakterizován dílčími kroky, ve kterých se řeší každý problém zvlášť, postupně, tak jak vzniká, a tak se postupuje dále; tvůrci nepočítají s žádnými velkými změnami) a *dlouhodobé a detailnější cíle* (zde se již počítá s většími a radikálnějšími změnami, jsou řešeny problémy, které ještě nevznikly, ale mohly by; jedná se o mladší typ, který dnes převažuje, v praxi se ale většinou užívá kombinací obou typů). (Francová a Novotný, 2008, s. 50–51).

1.6 Objekty a subjekty sociální politiky

Objekty sociální politiky jsou lidé (jednotlivci) a sociální skupiny dané země, pro které jsou určena určitá opatření a jsou na ně orientována.

Za sociální skupiny jsou označeny skupiny osob, ve kterých mezi nimi panuje vědomá interakce. Sociální skupina může být primární (osobní kontakt mezi členy – např. rodina) nebo sekundární (panuje zde vědomí společných zájmů, cílů, způsobu života aj. – např. nezaměstnaní apod.). Sociální politika je silně orientována na člověka jako společenskou bytost s ohledem na jeho práva, na jeho jedinečnost a individualitu, proto jsou i hlavní cíle jasně orientovány na jedince (který je součástí celku), na jeho zájmy, potřeby, prospěch aj. (Krebs, 2007, s. 47–48).

„**Subjekty** jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kde takové činnosti a chování může iniciovat

a naplňovat“ (Krebs, 2007, s. 48). Mají také určitou strukturu. Obecně se dělí na státní a nestátní. Nestátní se dále člení na tržní a ostatní netržní. Tyto subjekty navrhují, připravují a v konečné fázi také realizují celou sociální politiku. Samozřejmě každou oblast rozdílně, s ohledem na rozmanitost jejich opatření. Subjekty sociální politiky tedy jsou:

- Stát a jeho orgány – vytváření a schvalování legislativního opatření. Jsou zodpovědní za realizování dané sociální politiky v určitém čase.
- Zaměstnavatelé a firmy – mají povinnost zabezpečovat opatření, která stanovil stát a jeho orgány.
- Zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány – jsou to například zaměstnanecké komory, odborové svazy apod.
- Regiony, místní komunity, obce, jejich orgány a instituce
- Občanské organizace a iniciativy – charitativní organizace aj.
- Círky – důležité v oblasti výchovy, vzdělávání, péče o zdraví, obyvatele se zdravotním postižením apod.
- Občané, rodiny, domácnosti – na této úrovni se mohou řešit různorodé sociální situace, důležitá je také vzájemná pomoc (Krebs, 2007, s. 49–50)

V současnosti v sociálních politikách vyspělých zemí se klade důraz na pluralitu subjektů. Pouze velké množství subjektů, které budou mezi sebou spolupracovat a navazovat na sebe, mohou splnit rozmanité a specifické potřeby a očekávání obyvatel. (Krebs, 2007, s. 50)

1.7 Nástroje sociální politiky

Nástroje sociální politiky jsou prostředky, kterými sociální subjekt ovlivňuje jiné sociální subjekty nebo objekty. Pomocí nich se sociální politika realizuje. Existuje spousta nástrojů, ale všechny musí respektovat základní principy a záměry sociální politiky a umožňovat naplňování cílů a funkcí sociální politiky. Sociálněpolitické záměry můžeme realizovat (Francová a Novotný, 2008, s. 66):

- Regulací – příkazem (něco konat pro jiný sociální objekt nebo subjekt) nebo zákazem (zdržet se činnosti) směřovaným k sociálnímu objektu nebo subjektu,
- Konáním – věcné nebo peněžní plnění; poskytnout objektu služby, činnosti
- Kontraktací – zavázat se smlouvou

- Nátlakem – „fyzickým nebo politickým na sociální objekt nebo jiný sociální subjekt, aby přijal a uskutečňovat sociální zájmy jemu vnucované“ (Francová a Novotný, 2008, s. 66).

Sociální politika v současnosti klade u nástrojů důraz zejména na umožňování odlišných řešení v různých specifických sociálních situacích konkrétních jedinců nebo skupin tím způsobem, aby ti, kterých se tyto výhody netýkají, jich nemohli zneužít. Nástroje sociální politiky se třídí několika způsoby z důvodu jejich velké škály a různorodosti. Základem, nejvyšším řádem ve všech demokratických společnostech je právní řád, který také zahrnuje sociálně právní legislativu. (Krebs, 2007, s. 62)

Nástroje se také dělí podle toho, jestli se jedná o:

- Právní normy (Ústava ČR a Listina základních práv a svobod), zákony, nařízení vlády, vyhlášky apod.
- Ekonomické nástroje – opatření, které směřují k disponování se zdroji (finanční, lidské aj.) pro dosažení daných cílů (např. úlevy nebo úvěrové nástroje)
- Sociální dokumenty – různé programy nebo projekty určitých institucí, pomocí kterých jsou stanovovány cíle sociální politiky a způsoby dosahování těchto cílů
- Nátlakové akce – např. stávky, které slouží k prosazování určitých zájmů sociálních skupin (Krebs, 2007, s. 62–63)

Typy nástrojů sociální politiky

Existují tři typy nástrojů, které by měla sociální politika užívat. Jsou to konkrétní program, kolektivní vyjednávání a nástroje více méně realizačního charakteru.

Program – „představuje prostředek, způsob a techniku dosahování programových cílů, které krystalizují jako výsledek konsenzu participativního jednání různých politických, vládních i nevládních orgánů (odborových, zaměstnavatelských, regionálních apod.)“ (Francová a Novotný, 2008, s. 67–68). Základem by měla být vypracovaná a schválená celková koncepce, orientace sociální politiky (její dlouhodobé záměry). Z této koncepce by měl program celkové činnosti pro dané období vycházet. (Francová a Novotný, 2008, s. 68)

Kolektivní vyjednávání – tento nástroj je významný zejména při prosazování krátkodobějších záměrů. Je preventivního rázu. Předchází konfliktům a snaží se řešit problémy ještě před jejich vznikem. Skrze něj se dosahuje shod při jednání o jistých

skutečnostech mezi sociálními partnery (odborové svazy, zástupci vlád), komunikují mezi sebou. Výsledkem jsou pak kolektivní smlouvy, které slouží jako důležité prameny práva užívané zejména v oblasti zaměstnanosti, podmínek práce a mezd a některých příjmů ze sociálního zabezpečení. (Francová a Novotný, 2008, s. 68–69)

Nástroje realizačního charakteru – mezi nástroje realizačního charakteru patří *sociální příjmy* (jsou to hlavně dávky a podpory v nezaměstnanosti), *sociální služby* (poskytnutím těchto služeb jsou uspokojovány potřeby specifických skupin obyvatelstva – péče o nemocné nebo staré, služby v oblasti vzdělávání, bydlení nebo i poradenství), *věcné dávky* (zde jde zejména o ochranu zdraví – léky, zdravotní a ochranné pracovní pomůcky; šatstvo a potraviny pro určité osoby apod.), *účelové půjčky* (poskytnutím zvýhodněných půjček dokáží ovlivnit určité sociální situace nebo události, které se staly v životě člověka a mohou tak překonat období mezi náhlou potřebou finančních prostředků a současnými omezenými zdroji - například půjčky pro podporu bydlení nebo vzdělání) a *různé úlevy a výhody* (poskytují se určitým skupinám – mladiství, studenti, lidé pobírající důchod aj.). (Francová a Novotný, 2008, s. 68–69)

Zvláštním typem nástrojů je *sociální doktrína*. Sociální doktrína (vize) je důležitá pro dlouhodobou praktickou činnost sociální politiky. Je to jakási její směrnice, která vymezuje orientaci sociální politiky pro patnáct i více let, vymezuje oblast, ve které by se sociální politika měla pohybovat. Hlavním důvodem existence této doktríny je zamezit přijímání určitých opatření, která by byla v dlouhodobém měřítku nepřijatelná. (Krebs, 2007, s. 63) „Potřeba doktríny je dána tím, že většina sociálně politických problémů vyžaduje dlouhodobou představu cílového řešení“ (Krebs, 2007, s. 64).

Za nástroje sociální politiky jsou také považovány například různé aktivity nadací, charit, církví a jiných. Také to mohou být sdělovací prostředky (které určitým způsobem formují názory a postoje veřejnosti o problémech ve společnosti) nebo vzdělávací aktivity a institut poradenství. (Krebs, 2007, s. 64)

1.8 Oblasti sociální politiky

Sociální politika jako taková je velmi široký obor. Lze ji různě interpretovat a charakterizovat, z odlišných úhlů pohledů i úrovní. Proto se častěji mluví o konkrétních složkách nebo oblastech sociální politiky. Většinou se dělí na politiku sociálního zabezpečení, rodinnou politiku, bytovou politiku (hlavně její sociální aspekty), zdravotní

politiku, politiku zaměstnanosti a vzdělávací politiku. Každá z těchto oblastí je specifická, ale mají jeden společný cíl, a to, že vychází ze zásad vedoucí ke zdokonalování a rozvíjení každého jedince, pro jeho prospěch a blaho. Pro každou oblast sociální politiky mají státy zpracované legislativní a jiné sociální strategické dokumenty, kterými se řídí. (Krebs, 2007, s. 23, 62-63)

1.8.1 Politika sociálního zabezpečení

Tato oblast je pokládána za nejdůležitější nástroj, skrze který se sociální politika státu realizuje. Sociální zabezpečení znamená „soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž úkolem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj člověka“ (Wildmannová, 2005, s. 19) V širším pojetí můžeme sociální zabezpečení charakterizovat několika oblastmi – péče o zdraví, zabezpečení při dočasné neschopnosti pro nemoc a úrazy, zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství, pomoc při výchově dětí v rodině, zabezpečení při invaliditě, zabezpečení ve stáří, zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých a nakonec zabezpečení v nezaměstnanosti. V mezinárodním rozměru působí v rámci sociálního zabezpečení organizace jako Hospodářská a sociální rada OSN, Mezinárodní organizace sociálního zabezpečení aj.

Struktura systému sociálního zabezpečení obsahuje tři základní pilíře: *sociální pojištění* (odkládání části své spotřeby pro případ budoucí neisté sociální situace), *státní sociální podpora* (povinné zabezpečení občanů od státu v případě určité sociální události pomocí sociálního přerozdělení) a *sociální pomoc* (je poskytována občanům v nouzi sociálním subjektem pro uspokojení potřeb těchto občanů). (Wildmannová, 2005, s. 19)

1.8.2 Bytová politika

Bydlení je spojeno s prostředím rodinného života a jiných mezilidských a občanských vztahů a aktivit. Hraje velmi důležitou roli při výchově dětí, partnerském soužití, mezigenerační soužití, celkově při kvalitě rodinného života. Bytová politika je proto také velmi důležitou oblastí sociální politiky, jako všechny ostatní. Můžeme ji charakterizovat jako systém nabídek a poptávek a přímých zásahů státu na trhu bytů. Efektivní bytová politika by měla vytvořit takové podmínky, aby mohl fungovat bytový trh, a stanovit pravidla pro podporu nabídky a poptávky po bydlení. Činí tak skrze vzájemně propojená

opatření určitých institucí, institutů a mechanismů. Bytová politika by měla poskytovat i státní podpory na bydlení, aby tato nákladná potřeba byla dostupná i nižším příjmovým skupinám. (Krebs, 2007, s. 373–375)

1.8.3 Zdravotní politika

Zdraví není jasně definovatelné, ale považuje se za tělesný, duševní a sociální stav člověka a jeho kvalitu. Nelze jej osobně ani časově vymezit jako jiné kategorie. Zdravotní politika je potom charakterizována jako „cílevědomá činnost státu a ostatních subjektů hospodářské a sociální politiky zaměřená na ochranu, podporu a obnovu zdraví obyvatelstva. Je zaměřena na osobní, environmentální a socioekonomické účinky na zdraví i na poskytování zdravotní péče“ (Wildmannová, 2005, s. 86) Zahrnuje léčebné a preventivní aktivity. Hlavním aktérem ve zdravotní politice je stát, dále nestátní subjekty působící ve zdravotnictví jako jsou zdravotní pojišťovny, nadace, zdravotnická zařízení aj. a také subjekty, které působí mimo oblast zdravotnictví – obce, zaměstnavatelé, rodiny, občané a další. (Wildmannová, 2005, s. 86)

1.8.4 Politika zaměstnanosti

V tržní ekonomice každého státu je obvyklá nezaměstnanost určité části práceschopného obyvatelstva. Nezaměstnanost se proto v moderní společnosti považuje za jeden z hlavních problémů.

Jedním z hlavních cílů politiky zaměstnanosti je dosáhnout plné zaměstnanosti, která bude produktivní a svobodně zvolená. „Právo na zaměstnání bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, členství v politických stranách nebo příslušnost k politickým hnutím, národnost, etnický nebo sociální původ, majetek, zdravotní stav nebo věk, je jedním ze základních práv občana“ (Wildmannová, 2005, s. 115). Politika zaměstnanosti je opět spojená s určitými opatřeními, které spoluutvářejí podmínky pro pružnou rovnováhu pracovního trhu a pro efektivitu při využití pracovních sil. Podílejí se na ní stát, zaměstnavatelé, zaměstnanci a odbory. Její náplň práce se pohybuje ve třech oblastech určitých aktivit. Jsou to zejména lepší informovanost občanů o volných pracovních místech pomocí sítě specifických orientovaných institucí (např. úřady práce) a o lepší informovanosti o uchazečích o práci; podpora zaměstnavatelům při vytváření nových pracovních míst, podpora mladistvým a handicapovaným občanům při usnadnění hledání zaměstnání; podpora schopnosti při

zapracování pracovní síly na novém pracovním místě a konečně podpora těm, kteří jsou dočasně nezaměstnaní pomocí dávek a podpor v nezaměstnanosti. (Wildmannová, 2005, s. 114–117)

1.8.5 Vzdělávací politika

Vzdělání a vzdělávací politika je v posledních letech pokládána za stále více důležitou oblastí a její význam roste. Vzdělání ovlivňuje ekonomický růst a rozvoj. Právo na vzdělání a povinná školní docházka jsou zakotveny i v ústavě. Vzdělávací politika představuje souhrn určitých opatření a činností, pomocí kterých se stát a jiné subjekty snaží o naplnění rolí, které společnost vyžaduje v oblasti vzdělání. Za cíl se stanovuje zabezpečení rozvoje obyvatelstva, jeho poznávací a duchovní kapacity a zabezpečení a rozvíjení morálně hodnotové orientace lidí. Ve všech vyspělých zemích jsou pro vzdělávací politiku důležité určité principy, ze kterých vychází. V současnosti jsou to především princip celoživotního vzdělávání, princip rovných šancí v přístupu ke vzdělávání, princip individualizace a diferenciaci ve vzdělávání (individuální přístup k žákům) a princip internacionalizace ve vzdělávání (nadmárodní význam vzdělání). (Wildmannová, 2005, s. 108–110)

1.8.6 Rodinná politika

Rodinnou politikou se rozumí soubor různých opatření a aktivit s cílem ochrany a podpory rodiny. Základními cíly tedy jsou: vytvořit podmínky k rozvoji jednotlivých funkcí rodiny, vytvořit podmínky k harmonickému rozvoji rodiny a jejích členů, zabezpečit osobní rozvoj vychovávaných dětí a zabezpečit základní práva dítěte. Každý stát má svou specifickou rodinnou politiku, která se může zaměřovat jak na rodinu jako celek, tak také na určité skupiny rodin, které trpí nějakým zatížením a mají své specifické potřeby. V dnešní době se v moderních státech považuje za hlavní cíl zejména snížení vzrůstajících nákladů rodin opatřující mladou generaci. Toto se realizuje pomocí principu zejména sociální solidarity, sociální spravedlnosti a sociální garance, a přímých a nepřímých nástrojů jako jsou peněžní transakce, finanční pomoc, slevy nebo výhody. (Wildmannová, 2005, s. 94; Krebs, 2007, s. 352)

1.9 Sociální politika Evropské unie

Již v počátcích dohody o spolenectví mezi evropskými státy v padesátých letech dvacátého století byla zohledňována sociální politika a její velký význam pro všechny země. Snaha

o rozvoj sociální politiky totiž znamenala snahu o zlepšení kvality života všech občanů. Evropská sociální politika je zejména soubor společných hodnot, idejí a principů těchto zemí s důrazem na harmonizaci. Je začleněna do oblasti sdílených pravomocí. To znamená, že na její podobě participují jak konkrétní země, tak i samotná Evropská unie – „politika otevřené koordinace“. Každý stát totiž musí zohledňovat své historické a jiné aspekty a tudíž i realizace sociální politiky probíhá různě. Kdyby se sociální politika sjednotila pro všechny členské státy, mělo by to negativní dopad. Základními dokumenty Evropské unie jsou Smlouva o Evropské unii, Smlouva o fungování Evropské unie a Listina základních práv Evropské unie, později upravené Lisabonskou smlouvou, platná od prosince 2009. Ve Smlouvě o fungování Evropské unie se přímo píše, že Evropská unie a členské státy realizují taková opatření, „jež berou v úvahu rozmanitost vnitrostátních zvyklostí, zejména v oblasti smluvních vztahů, a potřebu udržovat konkurenceschopnost hospodářství Unie. Mají za cíl podporu zaměstnanosti, zlepšování životních a pracovních podmínek tak, aby bylo možno tyto podmínky vyrovnat a přitom udržet jejich zvýšenou úroveň, přiměřenou sociální ochranu, sociální dialog, rozvoj lidských zdrojů za účelem trvale vysoké zaměstnanosti a boj proti vyloučením“ (Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie: Listina základních práv Evropské unie; Zaměstnanost a sociální věci, © 2015).

Téma sociální problematiky okrajově obsahovala již smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli, vytvořena v roce 1951. Avšak až smlouva o Evropském hospodářském společenství (1957) skutečně zmiňovala sociální politiku, respektive podporu zaměstnanosti, životní i pracovní podmínky. Představovala základní cíl této smlouvy. Dalším milníkem v oblasti sociální politiky se stal rok 1989, kdy byla podepsána Charta základních práv pracovníků ve Společenství – „sociální charta“. Později byla připojena i ke Smlouvě o Evropské unii. Již v polovině devadesátých let dvacátého století se Evropská unie zaměřila na větší provázání sociální politiky mezi členskými státy, na větší koordinaci a kooperaci, která začíná platit podpisem Amsterodamské smlouvy v roce 1997. Usilovala o celkové snížení nezaměstnanosti a naopak zvýšení konkurenceschopnosti. Také proto byla sepsána Evropská strategie zaměstnanosti, od roku 2000 je také součástí Lisabonské strategie. (Zaměstnanost a sociální věci, © 2015)

Mezi hlavní nástroje evropské sociální politiky patří Smlouva o fungování Evropské unie, konkrétně hlava X, která ji upravuje. Je to hlavní právní základ pro úpravu sociální politiky. Dalším legislativním nástrojem jsou směrnice vydávané Evropskou komisí, jsou

to bílé nebo zelené knihy, strategie aj. Stimulační opatření jsou nástroje potřebné v případě, kdy některý členský stát nemá uspokojivé výsledky v této oblasti. Hlavní finanční nástroj sociální politiky je Evropský sociální fond, který patří do jednoho ze tří strukturálních fondů Evropské unie a je důležitý pro realizaci Evropské strategie zaměstnanosti. (Zaměstnanost a sociální věci, © 2015)

2 RODINA A RODINNÁ POLITIKA V EVROPSKÉ UNII

Křížková (2008, s. 11–18) ve své publikaci považuje rodičovství a péči o děti za klíčovou oblast při formování sociální politiky Evropské unie. I sama Evropská se unie ve své sociální politice snaží o rovnováhu mezi rodinou a zaměstnáním a toto považuje za hlavní prioritu. Zejména ženy se totiž až díky této rovnováze mohou svobodně rozhodovat a uplatnit. Každý člověk si sám svobodně vybírá, jestli chce založit rodinu a mít děti, ale politika by měla obecně podpořit ve společnosti pro-rodinné klima zajištěním vhodných podmínek. Měla by zohledňovat hlavně mladé rodiče.

„Rovné příležitosti a jejich uplatnění v pracovní aktivitě předpokládají účinné spojení péče o rodinu a zapojení na pracovním trhu. Politika musí umožnit rovný podíl angažovanosti muže a ženy při péči o děti. Musí také umožnit spojení práce na trhu a péče o děti - zkrácené pracovní úvazky nesmí proto nijak omezovat nároky na dávky či služby spojené s péčí o děti. Musí být přijímána opatření omezující negativní dopady přerušování pracovní kariéry v souvislosti se závazky péče“ (Petrášek, 2014, s. 26).

2.1 Rodina

Rodina jako společenská skupina a instituce je považována za vůbec první a nejdůležitější z nich. Je to základní kámen sociální struktury a základní ekonomická jednotka. Mezi její hlavní funkce patří reprodukční (pokračování lidského druhu), výchovná funkce (výchova a socializace svých potomků) i kulturní (přenos kulturních vzorů a nepřetržitý kulturní vývoj). Rodina jako sociální skupina má mnoho variabilních podob z hlediska velikosti, vnitřního členění i vnějších vazeb. Základ je však ve všech společnostech téměř stejný, a to vztah mezi mužem a ženou (pár), čili určitá forma manželství, vztah rodičovství a sourozenectví. Všechny tyto druhy rodinných vztahů můžeme označit jako příbuzenství. Také se mluví o rodině nukleární a širší. Za nukleární rodinu se považují vztahy mezi rodiči a dětmi, ať už vlastními nebo adoptovanými. V širší rodině potom hraje roli také širší příbuzenstvo (prarodiče apod.). (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996, s. 942)

Jak již bylo zmíněno výše, rodina je sociální skupina, která je považována za součást sociální struktury v každé společnosti, závisí na ní existence této společnosti. Díky vzájemné a velmi těsné spojitosti mezi rodinou a společností jako celkem, se společnost snaží o vzájemnou shodu v jejich zájmech a snaží se rodinu ochraňovat. V ekonomickém měřítku se rodina posuzuje také slovem jako domácnost. Tento termín označuje rodinu

za skupinu lidí, kteří žijí ve společném obydlí a opatřují si společně přinejmenším potravu. Tato sociální skupina v historii zastávala stále více rozličných činností, respektive funkcí, které se staly významné pro širší společnost, a tímto ji ovlivňovala. Domácnost si tak čím dále více upevňovala svůj institucionální a ekonomický charakter, samozřejmě spolu s jinými institucemi spolu souvisejícími, jako například školství, veřejné služby aj. V dnešní době je ekonomická funkce rodiny (a také podílení se na hospodářském životě společnosti) více komplikovaná. (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996, s. 942)

Dlouhou dobu odborníci v oboru sociologie považovali rodinu jako sociální skupinu za stabilní prvek společnosti, který je neměnný. Vývoj společnosti tím ale nebrzdí. Díky tomu, že je stabilní naopak rozvoj umožňuje a podporuje, brání její systém před zhroucením a chaosem. Tento názor sdíleli ještě na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Rodina je sice stále základní ekonomickou institucí ve společnosti, ale zároveň je také vnitřně diferencovaná. (Možný, 2006, s. 14-19)

2.1.1 Historické proměny rodiny a rodinného chování

Již po konci první světové války se začíná tradiční rodina od základů zvolna měnit, začínají se transformovat její základní charakteristiky. Jsou to hlavně ztráta výhradního práva rodiny na legitimní sex a s tím související ztráta výhradního práva na reprodukci. Rodina byla vždy považována za instituci, ve které se plodí děti. Ale na počátku sedmdesátých let se tento trend začíná měnit a v naší kultuře a jejich společnostech rychle stoupá počet dětí, které se narodily mimo manželský svazek. Další změnu přinesl výběr partnera nebo manžela, který byl vždy v rukou rodičů a ne těch, kteří chtěli založit rodinu. Křesťanství také chápalo manželství jako nezrušitelné a doživotní. Tento názor se také začínal měnit spolu s chápáním manželství jako smlouvy, určitého právního kontraktu, který může být vypovězen oběma stranami. Důsledek byl poté vzrůst rozvodovosti a opakovaných manželství. Na změnu tradiční rodiny měl vliv i rozpad některých jejích funkcí a přenechání těchto funkcí jiným institucím (např. převzetí funkce vzdělávání a socializace dětí školami a masmédií). V minulosti byla hlavní podstatou rodiny výchova dětí a reprodukce. I to se částečně začínalo měnit vlivem nově vynalezené antikoncepce. To zapříčinilo klesání porodnosti a dnes je v mnoha zemích považována za nejčastější typ rodina pouze s jedním dítětem. Některé rodiny se dokonce dobrovolně rozhodnou nemít děti vůbec a zůstat bezdětní. Nakonec poslední velká změna se zrodila na poli zaměstnání

a profesní kariéry, kdy žena opouští domácnost a stává se v této oblasti rovnocennou s muži. (Možný, 2006, s. 21-23)

2.1.2 Funkce rodiny

Již dříve byly okrajově nastíněny určité funkce rodiny. Nyní se na ně podíváme detailněji, a také na způsob, jak se tyto funkce rodiny změnily v postmoderní době.

Stejně tak jako rodina, tak i její funkce se v průběhu dějin mění. Některé se stávají méně a některé více významné, mizí nebo se rozšiřují, přetvářejí se. V dnešní době převládá rodina nukleárního typu a širší rodina je oproti minulosti na ústupu. Tím se také specifikovaly její funkce. Během tohoto procesu rodina přišla o mnoho funkcí, část z nich převzal stát. Zůstaly jí však dvě hlavní funkce a to primární socializace dětí a emocionálně psychologická stabilizace. Mezi základní funkce rodiny tedy patří (Kraus a Poláčková, 2001, s. 79):

- Biologicko-reprodukční – takto funkce je důležitá pro jedince, který ji tvoří (uspokojování v oblasti biologických a sexuálních potřeb a v oblasti pokračování jeho rodu), ale i je důležitá i pro celou společnost. Reprodukce umožňuje společnosti rozvíjet se. Proto existují různá sociální opatření vydaná státem pro ochranu a péči o rodinu. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 79)
- Sociálně-ekonomická – rodina se považuje za důležitou součást při rozvoji ekonomiky společnosti – vykonávání povolání členy rodiny i jako významný spotřebitel na trhu. Dnes je na ní trh závislý. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 80)
- Socializačně-výchovná – v rodině stále probíhá primární socializace dětí. Přípravuje je na vstup do reálného života, dítě přijímá celou řadu informací a poté je aktivně zpracovává v rámci svých vloh, biologických i psychických potřeb, zkušeností a také své hodnotové orientace a rodičovských a sourozeneckých vzorů. V současnosti se ale také zdůrazňuje v rámci této funkce vliv mladší generace na starší generaci, kdy je sociální působení v této oblasti více rozsáhlé. Starší členové rodiny dnes nemají tak silné sociální vztahy ve společnosti, jako měli dříve. I proto je v tomto směru socializační funkce téměř stejně důležitá jako u socializace dětí. V současné době na dítě působí více socializačních činitelů (škola, masmédiá apod.) najednou a dochází ke konkurenci. Na dítě jsou vytvářeny různé protichůdné tlaky, kterým se téměř vůbec nejde ubránit a záleží na samotném

individu, které z nich a v jaké míře si je internalizuje. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 80–81)

Rodina se také mění z hlediska sociálních rolí rodičů. V minulosti měl výsadní postavení v rodině muž, ale postupnou demokratizací uvnitř rodiny si žena vydobyla určitá práva i povinnosti dříve připadající muži. I dítě se stává aktivním aktérem v rodinném životě. Jeho vztah s rodiči je dnes na úrovni přátelství. Autorita a podřízenost, tělesné tresty, příkazy a zákazy, to vše nahrazují výchovné metody založené na komunikaci, výměně názorů, diskuzí aj. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 81)

- Sociálně-psychologická (citová funkce) – v této funkci jde především o sociální a psychickou podporu členů rodiny. V rodině se totiž vytváří jistá atmosféra, která má vliv na všechny generace a jejich komunikaci. Rodina dává všem jejím členům pocit sounáležitosti, pocit, že někam patří, že jsou součástí sociální skupiny. Také se v ní vytváří určité sociální, citové klima a jedinec získává vědomí, že je akceptován, uznáván a hodnocen. Tato funkce může být ovšem různě narušena různými konflikty (rozvod, mezigenerační neshody, nepřijetí dítěte apod.) nebo například drogovou závislostí některého člena. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 83)

Rodina jako sociální skupina je pro svou důležitost ve fungování většiny států podporována těmito státy skrze právní, ekonomické a sociální opatření rodinné politiky. „Vědomé a cílené působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodin, na její členy a na její prostředí staví tak rodinu pod zvláštní ochranu státu, jejíž nedílnou součástí by mělo na druhé straně být i garantování práv na svobodu a sebeurčení členů rodin, které by vylučovalo přímé zásahy státu mířící k ovlivňování rodinného chování“ (Krebs, 2007, s. 348).

Za rodinu se v moderní rodinné politice považuje soubor manželů nebo partnerů, kteří spolu bydlí a hospodaří a vychovávají jedno nebo více dětí nebo také jeden rodič vychovávající jedno nebo více dětí. Je možné také přesněji použít rodinná domácnost, protože vedle rodičů a dětí mohou dohromady žít i jiné osoby. Jádrem této rodinné domácnosti je potom úplná nebo neúplná rodina. (Krebs, 2007, s. 348)

2.1.3 Diverzita evropských rodin

V evropských rodinách existuje mnoho podmínek, které v dnešní době ovlivňují jejich každodenní život včetně ekonomické situace, bydlení a jeho prostředí, vzdělávání a medií. Nerovnosti mezi rodinami existují nejenom mezi určitými zeměmi, ale také uvnitř jednotlivých zemí a sociálních skupin. Hlavní současné trendy můžeme shrnout do těchto bodů (Kuronen, 2010, s. 62) :

- Polarizace v současných evropských rodinách je významná, zejména mezi páry s nízkou a vysokou kvalifikací; muž jako živitel rodiny oproti dvoupříjmovým párům; mezi rodinami s nízkými a vysokými příjmy; rodinami se členy z Evropské unie a emigrantů z neevropských zemí nebo také na poli rodin z měst nebo venkova.
- Přetrvávání chudoby v některých skupinách a typech domácností, které i nadále vykazují vyšší riziko vystavení se chudobě.
- Extrémní zranitelnost přistěhovaleckých rodin a jejich dětí, zejména ze zemí mimo Evropskou unii v porovnání s ostatními rodinami.
- Nesoulad s vývojem na trhu bydlení. (Kuronen, 2010, s. 62)

Různé formy rodin, její vztahy a události v rodinách mohou být důsledkem nebo příčinou různých forem sociální nerovnosti. V chudobě a strádání mohou některé rodiny být schopny využít podpůrné sítě služeb a tyto prostředky slouží k ochraně proti nouzi a nedostatkům. Ostatní rodiny jsou sociálně izolovány. (Kuronen, 2010, s. 62)

2.2 Rodinná politika v Evropské unii

Rodinné politiky v jednotlivých zemích Evropské unie plní cíle závisle na historickém, ekonomickém a politickém vývoji každé země. Ta pracuje s danými cíli v různém rozsahu a intenzitě a také používá různé nástroje. Evropská unie nemá vymezen ani přesný obsah, ten je také v rukou jednotlivých zemí. Celkově se však rodinnou politikou v Evropské unii rozumí uplatňování opatření zaměřených na rodinu a na její podporu v rámci sociální politiky. (Krebs, 2007, s. 352–353)

Ve světě existují různé systémy rodinné politiky, které se dělí podle podobnosti cílů a nástrojů. Prvním systémem je *klasický liberální systém* předpokládající to, že každý občan je zodpovědný za svá rozhodnutí a proto tento systém uděluje státní podporu pouze chudým rodinám s velmi nízkými příjmy. Významnou roli zde vedle státu sehrávají

i nestátní subjekty. *Sociálně demokratický tržní systém* zastává názor, že rodina a její sociální potřeby by měly být na prvním místě uspokojeny na základě výkonů v práci a zásluh. A nakonec *univerzalistický systém*, ve kterém je státní podpora poskytována valné většině rodin nehledě na jejich sociální potřeby. Stát je zde dominantní. Rozdělení těchto systémů je důležité, ale jsou to stále jen určité modely. Systémy rodinných politik ve světě většinou kombinují prvky z více než jednoho z nich. (Wildmannová, 2005, s. 94–95)

Rodinná politika v rámci moderní sociální politiky se začala postupně utvářet ve druhé polovině dvacátého století spolu s přijetím sociálně tržní orientace v téměř všech evropských státech s vyspělou ekonomikou. Tato změna znamenala pro rodiny kvalitní životní podmínky na jedné straně, ale také ekonomický rozvoj spojený s větší migrací obyvatelstva a dlouhodobou nezaměstnaností. Obsah rodinné politiky se také měnil z důvodů vzrůstající demokratizace ve společnosti a v rodinách, kdy byla snaha o zrovnoprávnění mužů a žen a snaha o posilování práv dětí. Tyto změny vedly k větší svobodě a nezávislosti rodin a začaly se akceptovat různé formy rodinného chování. Jinak se rodinná politika vyvíjela ve střední a východní Evropě, jejíž země byly součástí socialistického bloku. Rodiny byly závislé na státu a jeho rozhodnutích a stávaly se pouze objekty státní sociální politiky. (Krebs, 2007, s. 363–354)

Ve střední Evropě je systém rodinné politiky nekomplexní a méně koordinovaný. Je spíše podpůrný a pečovatelský. Tato nekomplexnost je dána především složitou a náročnou tematikou rodiny a rodinné politiky, složitým zasazením do struktury společnosti, a také měnícím se životním stylem a různorodých proměn rodin a rodinného chování. (Vančurová, 2007, s. 5)

Tvůrci rodinných politik mají k dispozici řadu různých nástrojů, kterými mohou ovlivňovat rodinnou politiku. Mohou se dělit na nařízení (zahrnují rodinné právo – manželství, adopci, rozvod a podporu dítěte; pracovně právní normy a ochrana pracovního místa a práva na ochranu rovných příležitostí), informace (například programy na podporu rodiny, v této oblasti funguje webová stránka European Platform for Investing in Children, která má zlepšit spolupráci a docílit zlepšení podmínek života pro evropské rodiny. Sdělují a vyměňují se zde informace a zkušenosti) a financování (dávky, úlevy apod.). (Kuronen, 2010, s. 87; European Platform for Investing in Children, © 2015)

2.2.1 Zásady rodinné politiky

Rodinná politika sloužící ve prospěch občanů a společnosti by měla být eticky ukotvena. Měla by respektovat určité hodnoty, kterými upevní a zkvalitní rodinný život a poskytne tak rodinám lepší fungování a plnění jejich základních funkcí. Pomocí těchto hodnot by měla být samotná rodinná politika tvořena. Akceptování těchto hodnot by zohledněno i při tvorbě cílů a nástrojů. Tou nejzákladnější hodnotou je humanismus – úcta k člověku a jeho důstojnému a spokojenému životu ve všech životních etapách. Humanismus by měl platit i v mezigeneračních vztazích a postojích. Respektování této hodnoty v rámci rodinné politiky rodinu posiluje a stmeluje a tím jí dává také větší samostatnost a nezávislost. Zároveň je také prevencí před nežádoucími sociálními vlivy, jako je například rozvod nebo selhání ve vztahu k dětem. S její pomocí se utváří hodnotová orientace občanů včetně mladé generace. Respektování této hodnoty má i pozitivní dopady na budoucnost celé společnosti. (Vančurová, 2007, s. 5–6)

Další zásadou nebo hodnotou, kterou by měla rodinná politika respektovat je svoboda a odpovědnost. Každý člen v rodině by měl mít možnost dělat svobodná rozhodnutí a rozvíjet svou osobnost podle sebe a svých představ, ale zároveň také musí za tato rozhodnutí být sám zodpovědný. Zodpovědný za sebe sama, ale i členy rodiny, kteří se o sebe nemohou postarat sami. Odpovědnost za svá rozhodnutí je také důležitá v rámci socializace jedince. Toto se projevuje v jeho postoji k práci a také ve společenském životě. (Vančurová, 2007, s. 6)

Základní hodnotou je také zásada rovnosti v důstojnosti, právech nebo i svobodě všech členů rodiny, které jsou také součástí právních norem. Rodinná politika musí respektovat určité variability podoby rodiny vlivem modernizace. Významnou roli hrají také zásady solidarity (sounáležitost) a sociální spravedlnosti – určité rozdíly hlavně v rodinných příjmech a životních šancích by neměly překročit určitou hranici. Jde o zabezpečování rovných příležitostí zejména na trhu práce. (Vančurová, 2007, s. 6–7)

Tyto zásady se mohou v jednotlivých státech měnit a kombinovat, záleží na jejich specifických faktorech – kulturních i historických, posouzení začlenění zažitých tradic a modernizačních trendů ve vnímání rodiny. „Východiskem rodinné politiky musí být i občanská a sociální práva zakotvená v Ústavě a v ratifikovaných nadnárodních dokumentech, jako je Listina základních práv a svobod, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Mezinárodní pakt o občanských

a politických právech, Evropská sociální charta, Úmluva o právech dítěte a další“ (Vančurová, 2007, s. 8).

2.2.2 Financování rodinné politiky

„Financování rodinné politiky souvisí zejména s rozsahem působení národních států v oblastech sociální a daňové politiky a s typem státu blahobytu, k němuž se země přiklání.“ Prostředky na financování rodin jsou získávány v souladu s principem solidarity bezdětných a bohatých s rodinami s dětmi a s chudými. Tyto prostředky jsou dále přerozdělovány prostřednictvím dávek a příspěvků. „Podpora rodiny formou úlev na dani z příjmu odráží pouze tzv. „skryté“ výdaje státu. Fakticky se jedná spíše o snížení příjmů národních rozpočtů nežli o rozpočtové výdaje“ (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 11).

2.2.3 Finanční podpora rodiny

Dávky

- Porodné – většina zemí porodným myslí jednorázovou dávkou, která by měla rodině pomoci zvládnout finanční náklady při narození dítěte.
- Příspěvek v mateřství nebo otcovství – jedná se o dávkou v době mateřství, kdy matka není schopna vykonávat práci, v Evropské unii se doporučuje tyto dávky poskytovat po dobu čtrnácti týdnů, ale opět závisí na konkrétním státu. Existují zde dvě pojetí finančního příspěvku v mateřství. Jedná se o nemocenskou nebo rodičovsko-nemocenskou (i pro otce).
- Rodičovský příspěvek – tento příspěvek je poskytován tomu rodiči, který kvůli péči o malé dítě (věková hranice) omezuje výdělečnou činnost z části nebo plně. Většina zemí tento příspěvek chápe jako částečnou finanční náhradu za ušlý příjem.
- Přídavky na děti – považovány za nejdůležitější finanční příspěvek od státu. Přídavky na děti pomáhají rodinám pokrývat náklady vydané na výchovu a výživu nezaopatřených dětí. V zemích Evropské unie se systémy vyplácení přídavků značně odlišují. Závisí zejména na pořadí dítěte v rodině, jeho věk a příjem a složení rodiny. Ve většině zemí je vyplácen plošně (nezáleží na příjmu rodiny). (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 29–33)

Daňové úlevy

„Systemy daní a sociálních dávek se vyvíjely samostatně a dosud zůstávají oddělené jak systémově, tak institucionálně. Jejich efekt je však společný, jsou tzv. čistým transferem odvozeným od základního příjmu“ (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 34). V současné době dochází ke sjednocování a sladování systémů sociálního zabezpečení pomocí bilaterálních dohod. V oblasti daňové politiky jsou používány různé nástroje. Nejvýznamnějším z nich jsou úlevy na daních z příjmu fyzických osob. (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 34)

2.2.4 Zařízení péče o děti

Jedním z důležitých nástrojů politiky, díky kterému se zaměstnané matky po určité době strávené staráním se o dítě v domácnosti mohou vrátit do zaměstnání a nezaměstnané matky mohou hledat zaměstnání případně provést rekvalifikaci, je poskytování péče o jejich děti v různých institucích buď plně, nebo částečně dotovaných státem nebo obcí. V předškolním období se o dítě mohou starat předškolní zařízení (např. mateřské jesle, centra péče o děti nebo mateřské školy, rodinná péče pomocí akreditovaného vychovatele aj.). V oblasti volnočasových aktivit existují školní družiny, školní kluby, školní sportovní kluby, tábory apod. (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 43–44)

3 SYSTÉM RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICE

Strategickým dokumentem v oblasti rodinné politiky je Národní koncepce podpory rodin s dětmi z roku 2008, jejímiž hlavními cíli jsou posilování mezigenerační solidarity a soudržnosti rodin, posilování hodnoty rodičovství a kompetence rodičů a podporování institutu manželství. (Národní koncepce podpory rodin s dětmi, 2008)

Pro vysoké procento Čechů je obtížné sladit pracovní a rodinný život. Mnoho matek malých dětí nepracuje z důvodu nedostatku služeb poskytujících péči o děti. Míra zaměstnanosti matek s dětmi do šesti let věku je třetí nejnižší v EU (39,6 % oproti průměru, který činí 59,1 % v roce 2012). Také málo rodičů využívá možnost pracovat na půl úvazku a tím zkombinovat práci a péči o děti – pouze 2,8 % mužů a 9,5 % žen (v roce 2012). Vládní opatření podporující rodiny zahrnují poskytování dlouhých a flexibilních systémů dovolených pro rodiče malých dětí, a rozšiřování nabídky služeb péče o děti předškolního věku. (Czech Republic: Supporting parental care in early childhood and protecting children's rights, © 2015)

3.1 Občanský zákoník

Tento zákon upravuje vzájemná práva a povinnosti osob vztahující se k soukromému právu. Věnuje se mimo jiné také oblasti rodinného práva - rodiny, rodičovství a manželství, které vyžadují zvláštní ochranu. (ČESKO, 2012)

Manželství

Manželství je právním způsobem vzniklý trvalý svazek muže a ženy, jehož hlavní účel spočívá v založení rodiny, výchově dětí a vzájemné podpory a pomoci. Manželství nemohou uzavřít osoby mladší 18 let ani například osoby v přímém příbuzenském vztahu. Manželé mají rovná práva i povinnosti. (ČESKO, 2012)

Nesezdané soužití

Ve vztahu k rodinnému právu se v občanském zákoníku o nesezdaném soužití nehovoří. Zmiňuje se v souvislosti s pojmem domácnost nebo osoby spolužijící. Trvalý vztah mezi mužem a ženou, kteří ale neuzavřeli manželství, nemají tudíž stejná práva a povinnosti jako manželé. (ČESKO, 2012)

3.2 Zákon o registrovaném partnerství

Registrované partnerství

Registrovaným partnerstvím se rozumí společenství dvou osob stejného pohlaví trvalého rázu, vzniklé zákonem daným způsobem. Partnerem je podle tohoto zákona osoba, která uzavřela partnerství. Stejně jako v manželství, tak ani do partnerství nemůže vstoupit osoba mladší 18 let nebo i osoby v přímém příbuzenství. Zákon o registrovaném partnerství je platný od roku 2006. (ČESKO, 2006a)

3.3 Zákoník práce

Zákoník práce se věnuje v oblasti rodinné politiky mateřskou a rodičovskou dovolenou. Dávky se poskytují z nemocenského pojištění zaměstnanců (v rámci sociálního pojištění – do sociálního pojištění se zahrnuje nemocenské pojištění a důchodové pojištění). (ČESKO, 2006b)

Mateřská dovolená – mateřská dovolená je spojená s porodem a péčí o narozené dítě. Trvá 28 týdnů, při porodu dvou a více dětí zároveň trvá 37 týdnů. Zpravidla na tuto dovolenou matky nastupují již 6 týdnů před očekávaným dnem porodu, nejdříve ale 8 týdnů před porodem. Pokud matka vyčerpá před porodem méně než 6 týdnů dovolené z důvodu jiného než je předčasný porod (před dnem určeném lékařem), náleží jí po porodu pouze již 22 týdnů dovolené. Matce je vyplácena peněžité pomoci v mateřství. Mateřskou dovolenou může pobírat i otec v zákonem daných podmínkách (pojištěnec, který převzal dítě do péče; který pečuje o dítě, pokud mu zemřela matka; který pečuje o dítě, jehož je otcem nebo je manželem matky, pokud matka nesmí nebo nemůže o dítě pečovat sama; nebo pojištěnec, který nebo otcem dítěte nebo manželem matky, pokud s matkou uzavřou písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat otec) a má tedy nárok na peněžitou pomoc v mateřství. (ČESKO, 2006b)

Rodičovská dovolená – rodičovská dovolená slouží k prohloubení péče o dítě a právo na ni má matka po skončení mateřské dovolené a otec od narození dítěte. Může trvat v neomezeném rozsahu, ale pouze do dosažení 3 let věku dítěte. (ČESKO, 2006b)

Mateřská a rodičovská dovolená při převzetí dítěte do péče – využívá se při převzetí dítěte do péče, která nahrazuje péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, nebo pokud matka dítěte zemřela. Mateřská dovolená trvá po dobu 22 týdnů od převzetí dítěte do péče, pokud je dětí 2 a více, tak trvá 31 týdnů. Nejdéle je ale možné pobývat na této dovolené

do 1 roku dítěte. Rodičovská dovolená trvá do doby dosažení 3 let věku dítěte. Bylo-li dítě převzato do péče po jeho 3. roku života, nejdéle ale do 7 let jeho věku, rodičovská dovolená trvá 22 týdnů. (ČESKO, 2006b)

3.3.1 Zákon o nemocenském pojištění

Peněžitá pomoc v mateřství – nárok na tento příspěvek má pojištěnka od osmého týdne před očekávaným dnem porodu a pojištěnka, která porodila dítě. Také na něj má nárok osoba, pojištěnec, pokud převzal dítě do péče. Doba je stejná jako u doby trvání dovolené. Z nemocenského pojištění se vyplácí peněžitá pomoc v mateřství, která činí 70 % denního vyměřovacího základu, částka nesmí být ale nižší než 7 600 Kč za měsíc. Denní vyměřovací základ se počítá tak, že „započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost) se dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic na denní vyměřovací základ“ (Nemocenské pojištění v roce 2015). První hranice je 888 Kč, druhá 1 331 Kč a třetí redukční hranice je 2 662 Kč. Následně se provede redukce: do první redukční hranice se započte 100 % denního vyměřovacího základu, z částky denního vyměřovacího základu mezi první a druhou redukční hranicí (888 Kč – 1 331 Kč) se započte 60 %, z částky mezi druhou a třetí se započte 30 % a k částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží. (ČESKO, 2006c.; Nemocenské pojištění v roce 2015)

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství - Také se matce vyplácí vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství, která kvůli práci, která je zakázána ženám v těhotenství nebo ohrožuje její těhotenství nebo dobu kojení, byla převedena na jinou práci nebo pracuje v upravených pracovních podmínkách. Tento příspěvek se vyplácí za každý kalendářní den, ve kterém trvalo převedení na jinou práci. Těhotné zaměstnankyni se příspěvek vyplácí nejdéle do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. „Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení“ (ČESKO, 2006c).

3.4 Zákon o státní sociální podpoře – rodinné dávky

Stát státní sociální podporou pomáhá krýt rodinám náklady na výživu a další základní potřeby dětí a rodin. Dávky státní sociální podpory v souvislosti s rodinnou politikou jsou porodné, rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Nárok na dávky mají osoby, které jsou občany České republiky a mají trvalý pobyt na území České republiky. (ČESKO, 1995)

Porodné – příspěvek na nákup potřeb pro novorozence, nárok na tuto dávku má žena, která porodila první nebo druhé dítě a vzniká dnem porodu dítěte. Také příjem v rodině nesmí být vyšší než 2,7 násobek životního minima rodiny za kalendářní čtvrtletí předcházející porodu. Výše porodného je stanovena na 13 000 Kč na první dítě a na druhé dítě 10000 Kč a tato dávka je jednorázová. (ČESKO, 1995)

Životní minimum je stanoveno zákonem o životním a existenčním minimu, jeho aktuální částka je stanovena nařízením vlády o zvýšení životního minima a existenčního minima. Částka životního minima pro jednotlivce tedy činí 3 410 Kč za měsíc. Částky životního minima jsou dále snižovány pro osoby, které jsou posuzovány jako druhé nebo další v pořadí. (ČESKO, 2001)

Rodičovský příspěvek – tento příspěvek je určený rodiči, který osobně pečuje o nejmladší dítě v rodině po celý kalendářní měsíc. Rodič jej může využívat nejdéle do 4 let věku dítěte a do doby, kdy byla na tomto příspěvku již vyplacena částka 220 000 Kč. Zároveň je mu také dovoleno pracovat. Výše příspěvku se stanovuje podle denního vyměřovacího základu. Nejvyšší možný příspěvek může být 11 500 Kč a je měsíční. „Jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění, rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na uvedený vyměřovací základ: pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč; pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně. V případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce. Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných

měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte“ (Státní sociální podpora). (ČESKO, 1995)

Přídavek na dítě – přídavek na dítě náleží nezaopatřenému dítěti. U zletilého dítěte se tento přídavek vyplácí přímo jemu. U nezletilého dítěte se přídavek vyplácí osobě, která má dítě v přímém zaopatření. Tento přídavek se vyplácí měsíčně a jeho výše je u dítěte ve věku do 6 let 500 Kč, u dítěte ve věku od 6 do 15 let 610 Kč a od 15 do 26 let věku dítěte 700 Kč. „Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2, 40“ (ČESKO, 1995).

3.4.1 Zákon o sociálních službách

Zákon o sociálních službách upravuje ve vztahu k rodinné politice příspěvek na péči.

Příspěvek na péči – příspěvek na péči se poskytuje osobám, které jsou závislé na pomoci jiné osoby při zvládnutí základních potřeb a vyplácí se měsíčně. Příspěvek se stanovuje podle stupně závislosti (4 stupně závislosti). Nárok na tento příspěvek má osoba starší 1 roku. Výše příspěvku je pro osoby mladší 18 let následující: jde-li o první stupeň závislosti, výše příspěvku je 3 000 Kč za měsíc; při druhém stupni 6 000 Kč; u třetího stupně 9 000 Kč a u čtvrtého stupně 12 000 Kč za měsíc. (ČESKO, 2006d)

3.5 Minimální mzda – nařízení vlády

„Základní sazba minimální mzdy pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin činí 55,00 Kč za hodinu nebo 9 200 Kč za měsíc.“ Žádná mzda ani plat nesmí být pod úrovní této minimální mzdy (ČESKO, 2014).

4 SYSTÉM RODINNÉ POLITIKY VE SLOVINSKU

Slovinsko má poměrně dobře rozvinutou rodinnou politiku, jejímž cílem je umožnit sladění pracovních a rodinných povinností, zajištění rovných příležitostí pro obě pohlaví a přerozdělení příjmů ve prospěch rodin s dětmi. Základním vládním dokumentem v oblasti rodinné politiky je „Resolution on the Principles of the Formation of Family Policy in Slovenia“ (můžeme jej přeložit jako Usnesení o zásadách tvorby rodinné politiky ve Slovinsku) zahrnující také strategické plánování pro rozvoj rodinné politiky. (Slovenia : A dynamic family policy to improve work-life balance, © 2015)

Slovinsko má nejvyšší míru zaměstnanosti matek s malými dětmi a nejužší rozdíly v platech mezi muži a ženami v EU (v roce 2012 byla míra zaměstnanosti matek s dětmi do šesti let věku 75,5 %, průměr EU je 59,1 %). Zvýšenou podporu reintegrace rodičů na trh práce je poskytována prostřednictvím rodičovské dovolené. Přesto je zde méně dětí, které jsou ohroženy chudobou než v jiných evropských zemích. (Slovenia : A dynamic family policy to improve work-life balance, © 2015)

Systém sociálního zabezpečení je ve Slovinsku financován ze dvou zdrojů – státní rozpočet a sociální pojištění (skládá se z důchodového pojištění, zdravotního pojištění, pojištění proti nezaměstnanosti a rodičovské pojištění). (Vančurová, 2007, s. 100)

4.1 Zákon o rodině a rodinných vztazích

Tento zákon upravuje manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi a mezi ostatními příbuznými, adopci, výchovu v pěstounské péči a ochranu práv malých dětí a ostatních osob, které nejsou schopní se o sebe postarat sami. Rodina je považována za společenství rodičů a dětí, které vyžadují zvláštní sociální ochranu. (The Law on Marriage and Family Relations)

Manželství

Manželství je právní uspořádání společného života muže a ženy. Společenský význam manželství je v plánování rodiny. Manželství nemůže být uzavřeno osobami mladšími osmnácti let nebo také například mezi osobami v přímém příbuzenském vztahu. Práva a povinnosti vztahující se k dětem mají oba rodiče. (The Law on Marriage and Family Relations)

Nesezdané soužití

Společenství muže a ženy, kteří spolu trvale bydlí, a kteří neuzavřeli manželství, mají stejná práva, jako kdyby manželství uzavřeli za předpokladu, že neexistuje žádný důvod, kvůli kterému by bylo manželství neplatné. (The Law on Marriage and Family Relations)

4.2 Zákon o registrovaném partnerství

Registrované partnerství

Registrované partnerství je podle zákona vztah mezi dvěma ženami nebo dvěma muži, kteří se spolu registrovali jako registrovaní partneři před příslušným orgánem způsobem stanoveným tímto zákonem. Partnerství nemohou uzavřít osoby, které nedosáhly 18 let nebo také například osoby v přímém příbuzenství. Registrované partnerství je ve Slovinsku možné od roku 2006. (Civil Partnership Registration Act)

4.3 Zákon o rodičovství a rodinných dávkách

Tento zákon upravuje rodičovství a práva, která z toho vyplývají, rodinné dávky, podmínky a způsob pro uplatnění těchto práv jednotlivců. Jsou to práva vyplývající z rodičovského pojištění (v rámci sociálního pojištění, pojištěné osoby jsou například zaměstnanci) a právo na rodinné dávky. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

4.3.1 Práva na základě rodičovského pojištění

Dovolená

Mateřská dovolená – mateřská dovolená je určena na přípravu k porodu a péči a ochranu dítěte ihned po porodu. Matka musí jít na mateřskou dovolenou již 28 dní před očekávaným dnem porodu, který je určený gynekologem. V případě, že nevyčerpá dovolenou 28 dní před porodem (kromě důvodu porodu před dnem stanoveným gynekologem), nevyužitá část mateřské dovolené nesmí být využita po narození dítěte. Mateřská dovolená trvá 105 dnů a musí být využita v jednom bloku a v této době nesmí pracovat. Nárok na mateřskou dovolenou má také otec dítěte ve stejném počtu dnů (kromě dnů, které matka již využila) pokud matka zemřela, opustila dítě nebo je trvale nebo dočasně neschopna nezávisle žít a pracovat na základě rozhodnutí lékaře. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki © 2015)

Otcovská dovolená – otcovská dovolená je určena pro otce, aby mohl sdílet s matkou dítěte péči a ochranu po nejcitlivější období dítěte. Trvá 90 dnů od narození dítěte. Otec musí využít rodičovskou dovolenou trvající nejméně 15 dní do 6 měsíců věku dítěte, při úplné pracovní nepřítomnosti a obdrží od zaměstnavatele náhradu mzdy za těchto 15 dní; dalších 75 dnů může využít do 3 let věku dítěte ve formě úplné pracovní nepřítomnosti, kdy bude dostávat příspěvky ze sociálního zabezpečení ve výši minimální mzdy. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Rodičovská dovolená – tuto dovolenou mohou vykonávat oba rodiče, ale může být využita pouze jedním z nich. Následuje ihned po uplynutí mateřské dovolené a je určena pro další péči a ochranu dítěte. Rodičovská dovolená trvá 260 dnů. Až 75 dnů může rodič využít do doby dosažení 8 let věku dítěte. Ve specifických případech může trvat i déle – narození dvojčat, při předčasném porodu, při narození každého dalšího dítěte nebo při narození dítěte, které vyžadují zvláštní péči a ochranu. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Dovolená při převzetí dítěte do péče (adopce) – tato dovolená je určená pro jednoho nebo oba adoptivní rodiče, aby bylo možné věnovat se plně dítěti ihned po adopci. Právo využít tuto dovolenou může být využita v jednom bloku s úplnou nebo částečnou pracovní nepřítomností a musí započít nejpozději 30 dnů po umístění dítěte v rodině. Jeden nebo oba rodiče mohou využít dovolenou současně (částečná pracovní nepřítomnost), přičemž celkové trvání této dovolené nesmí být delší než 150 dnů (u dítěte ve věku od 1 do 4 let) nebo 120 (u dítěte ve věku od 4 do 10 let) dnů. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Rodičovské příspěvky

Osoby, které mají právo na rodičovskou dovolenou a před dnem zahájení rodičovské dovolené měly rodičovské pojištění, mají právo na rodičovské příspěvky – příspěvky v mateřství, otcovství, rodičovský příspěvek a příspěvek při adopci. Základem pro výpočet příspěvků je průměrná měsíční mzda za posledních 12 měsíců. Výše mateřského příspěvku, rodičovského příspěvku i příspěvku při převzetí dítěte do péče vycházející z rodičovského pojištění je pak 100 % průměrné měsíční mzdy. Prvních 15 dní otcovské dovolené je i otcovský příspěvek roven 100 % průměrné měsíční mzdy. Výše rodičovských příspěvků nesmí být nižší než 55 % minimální mzdy a vyšší než dva a půl násobek průměrné měsíční mzdy ve Slovinsku (pokud osoba pracovala před čerpáním

příspěvku méně než 12 měsíců). (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Právo na částečný pracovní úvazek

Právo na částečný úvazek může využít jeden z rodičů, který pečuje o dítě až do tří let věku dítěte nebo který pečuje o dvě děti, může uplatnit právo na částečný pracovní úvazek do věku šesti let mladšího dítěte. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Právo na vyplácení příspěvků na sociální zabezpečení

Toto právo může využít osoba, která podá žádost o uplatnění práva na částečný pracovní úvazek. Zaměstnavatel zaručuje žadateli právo na tento příspěvek dle aktuálních pracovních úkolů, a stát zaručuje placení příspěvků na sociální zabezpečení na základě plného pracovního úvazku. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Vyplácení příspěvků v případě čtyř nebo více dětí

Jeden z rodičů, kteří opouští trh práce z důvodu ochrany a péče o čtyři nebo více dětí, má právo na vyplácení příspěvků na sociální zabezpečení založených na minimální mzdě, dokud nejmladší dítě nedosáhne věku deset let. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

4.3.2 Právo na rodinné dávky – státní sociální podpora

Porodné – jednorázová peněžní platba určená na nákup příslušenství pro novorozence. Je také možné vybrat si místo peněz balíček s příslušenstvím a výbavou pro novorozence. Výše porodného je 280 EUR a nárok na něj má matka nebo otec (v zákonem daných podmínkách) s trvalým bydlištěm ve Slovinsku, a pokud příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Rodičovský příspěvek – tento příspěvek slouží jako finanční pomoc rodičům, kdy rodiče po narození dítěte nemají nárok na rodičovský příspěvek v rámci Zákona o rodičovství a rodinných dávkách, nemají pojištění v rodičovství. Měsíční příjem činí 252,04 EUR a trvá 365 dní od narození dítěte (v zákonem stanovených podmínkách může být prodloužen – např. při narození dvojčat). Matka má právo zažádat o tento příspěvek do 77 dnů od narození dítěte. Otec má stejné právo, pokud matka opustí dítě, je trvale nebo

dočasně neschopná vést samostatný život a práci nebo zemře. Podmínkou pro rodičovský příspěvek je trvalý pobyt ve Slovinsku a státní občanství. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Přídavek na dítě – přídavek na dítě je měsíční dávka pro péči a výchovu dětí. Výše příspěvku na dítě se určuje podle zařazení rodiny do jednotlivých kategorií příjmů. Zařazení do jednotlivé kategorie se provádí na základě průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny. Příspěvek roste s počtem dětí v rodině. Třetí a další narozené dítě dostane vyšší částku než první narozené dítě. Nejvyšší možný přídavek je na třetí dítě v rodině, kdy je příjem nižší než 18 %, činí 137,18 EUR. Nejnižší přídavek je pro první dítě, kdy je příjem 53 % – 64 % průměrného příjmu. Činí 27,40 EUR. Nárok na tento přídavek mají rodiny, pokud příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. Právo na tento příspěvek lze uplatnit kdykoliv, až do dosažení 18 let věku dítěte, a také u dítěte, které je starší 18 let a studuje denní vzdělávání a zároveň má status žáka, studenta nebo učně, ale není starší než 26 let. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Příspěvek na péči o dítě, vyžadující zvláštní péči a ochranu – tento příspěvek je vyplácen měsíčně, na dítě, které potřebuje zvláštní péči a ochranu, a je určen k pokrytí vyšších životních nákladů, které jim z tohoto důvodu vzniknou. Výše příspěvku je na péči o dítě 100 EUR a na péči o dítě s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí 200 EUR. Doba trvání je tak dlouho, dokud přetrvávají důvody nebo dítě dosáhne věku 18 nebo 26 let. Dítě musí být občanem Slovinska a mít zde trvalý pobyt. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Příspěvek pro velkou rodinu – tento příspěvek se platí jednou ročně pro rodiny se třemi a více dětmi mladšími 18 nebo 26 pokud studují. Jeden z rodičů má na něj právo za předpokladu, že rodič a děti mají společný trvalý pobyt ve Slovinsku a pokud příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. Výše příspěvku je pro rodinu se třemi dětmi 395 EUR a pro rodinu se čtyřmi a více dětmi 480 EUR. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

Částečná platba za ušlý zisk – tento příspěvek je měsíční osobní příspěvek jednoho z rodičů v případě, kdy on nebo ona ukončí zaměstnání nebo začne pracovat na částečný úvazek z důvodu péče a ochrany dítěte s vážným narušením duševního vývoje nebo

vážným postižením motorických funkcí. Právo na tento příspěvek má pouze jeden z rodičů. Výše příspěvku je 734,15 EUR nebo její podíl a doba trvání je tak dlouho, dokud přetrvávají důvody nebo dokud dítě dosáhne 18 let věku. (Uradni list RS, št. 26/2014; Starševsko varstvo in družinski prejemki, © 2015)

4.4 Zákon o minimální mzdě

Tento zákon stanovuje právo na minimální mzdu, její výši a podmínky vyplácení této mzdy. Minimální mzda je měsíční mzda za práci na plný úvazek. Její výše je stanovena na 790,73 EUR. Pracovník pracující na částečný úvazek, má nárok na poměrný podíl minimální mzdy. (Uradni list RS, št. 7/2014)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V praktické části práce se zabýváme komparací systémů rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku. Specifikujeme jejich společné a odlišné znaky. Analyzujeme především nejdůležitější dávky, které mohou být rodinám poskytovány. Také zohledňujeme nároky na tyto dávky. Zaměřujeme se i na oblast možnosti čerpání dovolených. Nakonec se věnujeme i hlavním legislativním pojmům vztahující se k rodinné politice – manželství, nesezdané soužití a registrované partnerství, a jejich pojetí v obou zemích. V celkovém shrnutí pak provádíme celkovou komparativní analýzu obou systémů rodinné politiky v těchto oblastech. Na začátku každé porovnávané oblasti je vložena přehledová tabulka se shrnutými informacemi o dané problematice. Měla by sloužit k lepší přehlednosti a orientaci v textu.

Obě země mají systém sociálních dávek vypracovaný v měnách platných v dané zemi. Česká republika používá měnovou jednotku Česká koruna (CZK) a Slovinsko používá Euro (EUR). Aby bylo možné vzájemně tyto systémy srovnat, přepočítali jsme měnu EUR na měnu CZK. Použili jsme kurz České národní banky ze dne 8. 4. 2015, kdy 1 EUR činilo 27,375 CZK. Jednotlivé přepočítané částky na CZK jsou uvedeny v přehledových tabulkách níže a jsou zaokrouhleny na celá čísla směrem nahoru.

Pro objektivní porovnání bychom také měli znát životní náklady obou zemí. Celkové životní náklady se dají počítat pomocí indexu spotřebitelských cen (nezahrnuje ubytovací náklady). V České republice je tento index za rok 2015 40.40 (indexy jsou počítány ve srovnání s městem New York, což znamená, že pro New York City je index 100 - 100 %). Ubytovací náklady mají index 13.28. Ve Slovinsku jsou tyto indexy poměrně vyšší než v České republice, to znamená, že jsou vyšší životní náklady. Index spotřebitelských cen je ve Slovinsku ve výši 53.45 a index nákladů na ubytování je 14.43. (Cost of Living in Czech Republic, © 2015; Cost of Living in Slovenia, © 2015)

5.1 Výzkumná šetření realizována v dané problematice

Za hlavní výzkumná šetření, která byla v minulosti realizována v oblasti srovnání rodinných politik v evropských zemích a jejich spojitost s Českou republikou, můžeme považovat dvě na sebe navazující výzkumné studie Barbory Matějkové a Jany Paloncyové z roku 2003 a 2004 pod záštitou Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí.

Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I

Tato výzkumná studie je přehledová studie o rodinných politikách ve vybraných zemích Evropy. Zaměřovala se na rozbor rodinných politik, různých modelů podpory rodin ve vybraných zemích v oblasti rodinného práva, rodinných dávek, daňových systémů a úlev a zařízení pro péči o děti. Jejich cílem bylo poukázat na hlavní rysy rodinné politiky v každé zkoumané zemi a následně je porovnat s ostatními zeměmi. Byly vybrány tyto země: Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie. Všechny země byly zkoumány pomocí jednotné osnovy. Při studii rodinných politik těchto zemí byla snaha o co nejaktuálnější informace. Ty byly čerpány například z internetových zdrojů různých institucí daných zemí nebo také z mezinárodních zdrojů jako OECD nebo také přímo ze zdrojů národních, kdy byly zodpovídaný konkrétní dotazy autorů. (Paloncyová a Matějková, 2003, s. 3–4)

Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II

Tato studie přímo navazuje na studii Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I a snaží se o celkové shrnutí informací, které byly získány v předchozí studii. Snaží se zjištěné poznatky aplikovat na rodinnou politiku České republiky, načrtnout rámcový obraz, kterým by se Česká republika v této oblasti mohla ubírat v budoucnosti. (Paloncyová a Matějková, 2004, s. 3)

5.2 Cíle výzkumu

Stanovili jsme **jeden hlavní cíl** výzkumu:

- Porovnat systémy rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku ve vybraných oblastech pomocí komparativní analýzy

Dále jsme si určili **dílčí výzkumné cíle** vyplývající z cíle hlavního. Jsou jimi:

- Specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti rodinných dávek a zohlednit nároky na tyto dávky
- Specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti dovolených
- Specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti hlavních legislativních pojmů vztahujících se k rodinné politice

5.3 Výzkumné otázky

Podle výzkumných cílů jsme také stanovili základní výzkumné otázky:

Jaké jsou společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku v oblasti rodinných dávek?

Jaké jsou společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku v oblasti dovolených?

Jaké jsou společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku v oblasti legislativních pojmů?

5.4 Metoda výzkumu

V praktické části této práce budeme postupovat pomocí komparativní analýzy a obsahové analýzy dokumentů. Kvůli celkovému charakteru zkoumaného tématu budeme užívat kvalitativní přístup. Vycházíme především z legislativních dokumentů obou zemí týkajících se oblasti rodiny a rodinné politiky a z webových stránek ministerstev. Gavora (2008, s. 145-146) popisuje obsahovou analýzu jako analýzu a hodnocení obsahu produktů v písemné formě. Obsahová analýza se může uskutečňovat různými způsoby, pomocí

základní analýzy obsahu textů nebo také hlubším výkladem a interpretací. Měla by ale zůstat vždy objektivní.

5.5 Komparace systémů z hlediska specifikace společných a odlišných znaků v oblasti rodinných dávek

Rodinné dávky jsou v České republice upraveny zákonem o státní sociální podpoře, příspěvek na péči je upravován v jiném zákonu, v zákonu o sociálních službách. Ve Slovinsku tuto oblast řeší zákon o rodičovství a rodinných dávkách. V přehledové tabulce níže jsou uvedeny základní rodinné dávky, které mohou být rodinám poskytovány. Také jsou v této oblasti zohledněny nároky na jejich poskytování.

Tab. 1 Přehledová tabulka - oblast rodinných dávek

	Česká republika	Slovinsko
Porodné	Příspěvek určený na nákup potřeb pro novorozence. Nárok na tuto dávku má žena, která porodila první nebo druhé dítě a vzniká dnem porodu dítěte, zároveň příjem v rodině nesmí překročit 2,7 násobek životního minima rodiny za kalendářní čtvrtletí předcházející porodu. Výše porodného je stanovena na 13 000 Kč na první dítě a na druhé dítě 10 000 Kč a tato dávka je jednorázová.	Jednorázová platba určená na nákup pro novorozence. Výše porodného je 280 EUR (7665 CZK) a vyplácí se každému novorozenci s trvalým pobytem ve Slovinsku, a pokud příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. Místo peněžité částky je možností zvolit si balíček s výbavou pro novorozence.
Rodičovský příspěvek	Příspěvek je určený rodiči, který osobně pečuje o nejmladší dítě v rodině.	Tento rodičovský příspěvek se vyplácí rodičům, kteří nemají rodičovské pojištění.

	Rodič jej může pobírat nejdéle do 4 let věku dítěte a do dosažení celkové částky 220 000 Kč. Výše příspěvku se stanovuje podle denního vyměřovacího základu. Nejvyšší možný příspěvek může být 11500 Kč a je měsíční.	Měsíční příjem činí 252,04 EUR (6 900 CZK) a trvá 365 dní od narození dítěte. Zažádat o tento příspěvek lze do 77 dnů od narození dítěte. Podmínkou je trvalý pobyt ve Slovinsku a státní občanství.
Přídavek na dítě	Přídavek na dítě se vyplácí měsíčně pro nezaopatřené dítě. Jeho výše je u dítěte ve věku do 6 let 500 Kč, u dítěte ve věku od 6 do 15 let 610 Kč a od 15 do 26 let věku dítěte 700 Kč. Nárok na tento příspěvek mají rodiny s příjmem nižším 2,4násobku životního minima.	Příspěvek určený na péči a výchovu dítěte, je měsíční. Jeho výše souvisí se zařazením rodiny do jednotlivých kategorií podle příjmů (podle průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny). Nárok mají rodiny, pokud příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. Vyplácí se až do 18 (26) let věku dítěte.
Příspěvek na péči	Příspěvek se poskytuje osobám, které jsou závislé na péči jiné osoby při zvládnání základních potřeb, vyplácí se měsíčně. Jeho výše se stanovuje podle stupně závislosti. Nárok na tento příspěvek má osoba	Příspěvek je spojen s dítětem s potřebou zvláštní péče a ochrany a je určen k pokrytí nákladů s tímto spojených. Vyplácí se měsíčně. Výše příspěvku je na péči o dítě 100 EUR (2 738 CZK) a na péči o dítě

	starší 1 roku. Výše příspěvku je pro osoby mladší 18 let následující: I. stupeň – 3 000 Kč, II. stupeň – 6 000 Kč, III. stupeň – 9 000 a IV. stupeň – 12 000 Kč.	s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí 200 EUR (5 475 CZK). Doba vyplácení je tak dlouhá, dokud přetrvávají důvody nebo končí s dosažením věku dítěte 18 (26) let.
Příspěvek pro velkou rodinu	X	Příspěvek se vyplácí jednou ročně pro rodiny se třemi a více dětmi mladšími 18 (26) let. Rodiče i děti musí mít trvalý pobyt ve Slovinsku a příjem nesmí být větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. Výše příspěvku je pro rodinu se třemi dětmi 395 EUR (10 814 CZK) a pro rodinu se čtyřmi a více dětmi 480 EUR (13 140 CZK).
Částečná platba za ušlý zisk	X	Měsíční osobní příspěvek pouze jednoho z rodičů v případě, kdy on nebo ona ukončí zaměstnání nebo začne pracovat na částečný úvazek z důvodu péče a ochrany dítěte s vážným

		narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí. Výše příspěvku je 734,15 EUR (20 016 CZK) nebo její podíl a doba trvání je tak dlouho, dokud přetrvávají důvody nebo dokud dítě dosáhne 18 let věku.
--	--	--

Česká republika – v České republice existují čtyři základní dávky, které mohou rodiny pobírat. Tyto dávky se vyplácí ze státní sociální podpory, avšak nárok na ně nemají všechny rodiny, některé z dávek jsou závislé na příjmu rodiny. První ze zkoumaných dávek je porodné. Tento příspěvek je peněžní formy a je určený na nákup potřeb pro novorozence. Vyplácí se na první a na druhé narozené dítě. Příspěvek je závislý na příjmu rodiny, dosáhnou na něj pouze ty rodiny, jejichž příjem nepřesáhne 2,7 násobek životního minima rodiny za čtvrtletí předcházející porodu. Jedná se tedy o příspěvek pro rodiny pouze s nejnižšími příjmy (při výpočtu nároku na porodné se musí nejprve vypočítat životní minimum rodiny. Jak je uvedeno výše, aktuální částka pro jednotlivce činí 3 410 Kč. Pro další posuzované členy rodiny se tato částka již zmenšuje. Do posuzovaných členů rodiny se započítává i právě narozené dítě). Jedná se o jednorázový příspěvek a jeho výše je stanovena na 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě. Rodičovský příspěvek již není závislý na příjmu rodiny, může jej čerpat rodič do 4 let věku dítěte a do výše až 220 000 Kč. Je určený rodiči, který celý měsíc osobně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Je to tedy měsíční příspěvek. Pokud lze alespoň jednomu rodiči v rodině stanovit 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu (stanoveným pro peněžitou pomoc v mateřství), může si volit délku i výši tohoto příspěvku (max. do 11 500 Kč). Pokud však tento základ nelze stanovit ani u jednoho z rodičů, rodičovský příspěvek je pevně daný. Asi nejvýznamnější dávka poskytovaná rodině může být přídavek na dítě. Vyplácí se dlouhodobě na nezaopatřené dítě a pomáhá krýt náklady spojené s jeho výchovou a výživou. Opět je ale závislý na příjmu, kdy na něj mohou dosáhnout rodiny s příjmem do 2,4násobku životního minima rodiny za předchozí kalendářní rok. Výše příspěvků jsou pevně stanoveny: pro nezaopatřené dítě do 6 let je výše příspěvku 500 Kč za měsíc,

pro nezaopatřené dítě od 6 do 15 let je 610 Kč za měsíc a pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let je výše příspěvku 700 Kč. Poslední základní příspěvek, který také souvisí s rodinnou politikou, je příspěvek na péči. Je určen pro osoby, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby z důvodu dlouhodobého nepříznivého životního stavu. Nárok na něj mají osoby starší 1 roku. Tento příspěvek není závislý na příjmu rodiny. Posuzuje se u něj stupeň závislosti – existují čtyři stupně závislosti, a čím vyšší je stupeň závislosti, tím vyšší je i poskytovaný příspěvek. U osob mladších 18 let jsou výše příspěvků následující: I. stupeň – 3 000 Kč, II. stupeň – 6 000 Kč, III. stupeň – 9 000 a IV. stupeň – 12 000 Kč.

Slovinsko – stát musel kvůli ekonomické krizi zavést částečná úsporná opatření, a tato opatření měla dopad i na oblast rodinné politiky. Změnily se proto i podmínky poskytování rodinných dávek. Nově se zavedly nároky na některé z nich, kdy jsou závislé na příjmu rodiny. Nároky na ně mají pouze ty rodiny, kde příjem není větší než 64 % průměrného měsíčního příjmu všech zaměstnanců ve Slovinsku (pro kalendářní rok před podáním žádosti) na jednoho člena rodiny nebo 638,09 EUR za člena rodiny. První poskytovanou dávkou je porodné. Tento příspěvek je nově závislý na příjmu rodiny, jak je uvedeno výše. Může jít buď o jednorázovou peněžitou platbu určenou na nákup potřeb pro novorozence, kdy se vyplácí 280 EUR (7665 CZK) za každé dítě, nebo o věcnou dávku v podobě balíčku s potřebami pro novorozence zhruba ve stejné cenové výši jako je peněžitá platba. Rodičovský příspěvek vyplácen ze státní sociální podpory a je poskytován rodiči, který nemá nárok na rodičovské pojištění. Není závislý na příjmu rodiny, měsíčně a jeho výše je 252,04 EUR (6 900 CZK). Trvá 365 dní od narození dítěte (ve specifických případech může trvat i déle, např. narození dvojčat). Další základní dávkou poskytovanou rodinám je přídavek na dítě. Přídavek na dítě je opět závislý na příjmu rodiny a částka se odvíjí podle zařazení do příjmových kategorií podle průměrného měsíčního příjmu na člena rodiny a podle počtu dětí v rodině, není pevně stanovena pro všechny jedince stejně. Největší možný příspěvek je pro třetí dítě v rodině, kdy je příjem nižší než 18 % průměrného příjmu, činí 137,18 EUR (3 756 CZK). Naopak nejnižší je vyplácen pro první dítě v rodině, kdy příjem je mezi 53 % - 64% průměrného měsíčního příjmu, činí 27,40 EUR (750 CZK). Vyplácí se měsíčně na nezaopatřené dítě do 18 let (do 26 let pokud studuje). Příspěvek na péči je poskytován pro rodinu s dítětem, které potřebuje zvláštní péči a slouží na pokrytí nákladů spojených s touto zvýšenou péčí. Jeho výše je 100 EUR (2 738 CZK) a pro dítě s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí 200 EUR (5 475 CZK). Vyplácí se měsíčně v době trvání tak dlouhé,

dokud přetrvávají důvody nebo dokud dítě nedosáhne věku 18 let (26 let), a není závislý na příjmu rodiny. Specifickou dávkou je příspěvek pro velkou rodinu, který ale závisí na jejím příjmu. Vypláčí se jednou za rok rodinám, které mají tři a více dětí mladších 18 let (26 let). Jeho výše je pro rodinu se třemi dětmi 395 EUR (10 814 CZK) a se čtyřmi a více dětmi 480 EUR (13 140 CZK). Poslední ze jmenovaných příspěvků je částečná platba za ušlý zisk. Poskytuje se rodiči, který musel odejít z práce nebo přestoupit na zkrácený úvazek z důvodu péče o dítě s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí. Jeho výše není závislá na příjmu rodiny a činí 734,15 EUR (20 016 CZK), popřípadě její podíl a doba trvání je tak dlouhá, dokud přetrvávají důvody pro vyplácení nebo dokud dítě nedosáhne 18 let (26 let).

Česká republika i Slovinsko mají podobný systém v oblasti rodinných dávek. Poskytují základní dávky zaměřené na matku při porodu, nezaopatřené dítě, rodiče, kteří se o ně starají, a kteří se také starají o dítě vyžadující zvýšenou péči a ochranu. V obou zemích můžeme najít společné i odlišné znaky.

Porodné je v obou zemích chápáno stejně. Jedná se o příspěvek, pomocí kterého se zajišťují základní potřeby pro novorozence, je jednorázový a je vyplácen matce při porodu. Také je závislý na příjmu rodiny, což znamená, že jej dostanou pouze rodiny s nižšími příjmy. Co se ale již liší, je výše a možnost poskytování dávky. V České republice jde pouze o peněžitou částku, na kterou má nárok matka, která porodila jen první nebo druhé dítě. Její výše je na první dítě 13 000 Kč a na druhé 10 000 Kč. Naopak slovinský systém umožňuje matce vybrat si ze dvou možností, buď může zvolit peněžitou částku, která dosahuje 280 EUR (7665 CZK), nebo jí bude darován balíček se základními potřebami pro novorozence přibližně ve stejné hodnotě jako u peněžité částky. Vyplácená dávka je ve Slovinsku nižší než v České republice, za to se ale dává každému narozenému dítěti.

Rodičovský příspěvek je v České republice i ve Slovinsku poskytován bez závislosti na příjmu rodiny. To znamená, že nárok na něj mají všechny osoby, ke kterým se rodičovský příspěvek vztahuje a je měsíční. V České republice jej může pobírat osoba, která se osobně stará o dítě, až do 4 let jeho věku. Výše příspěvku se určuje podle denního vyměřovacího základu a limit pro čerpání je 220 000 Kč, nejvyšší měsíční příspěvek může ale činit 11 500 Kč. Slovinský rodičovský příspěvek je poskytován ze státní sociální

podpory pro rodiny, které nemají nárok na rodičovské pojištění. Odlišnost od České republiky je v době trvání a také v jeho výši. Rodič jej může pobírat pouze 365 dní od narození dítěte a měsíčně dostane 252,04 EUR (6 900 CZK). Výše je tedy na rozdíl od České republiky pevně dána.

Přídavek na dítě je v obou zemích také dávkou, která je závislá na příjmu rodiny. (dosáhnou na něj pouze rodiny do určité výše příjmů). V České republice se zohledňuje pouze věk dítěte, naopak ve Slovinsku je výše příspěvku úměrná konkrétním kategoriím podle příjmů v procentuálním vyjádření a také počtu dětí v rodině.

Obě země také poskytují příspěvek na péči pro úhradu zvýšených nákladů spojených s péčí o osobu závislé na péči jiné osoby. V obou případech se vyplácí měsíčně. Nejsou závislé na příjmu rodiny. V České republice se výše příspěvku posuzuje podle stupně závislosti - I. stupeň – 3 000 Kč, II. stupeň – 6 000 Kč, III. stupeň – 9 000 a IV. stupeň – 12 000 Kč. Tyto částky platí pouze do 18 let věku dítěte, po dosažení 18 let se mění. Ve Slovinsku mají vymezený speciální příspěvek pouze pro děti. Částka je vyšší, pokud má dítě vážně narušen duševní vývoj nebo vážné postižení motorických funkcí. Výše příspěvku je tedy 100 EUR (2 738 CZK) a u dítěte s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí 200 EUR (5 475 CZK). Ve srovnání s Českou republikou jsou opět nižší.

Slovinsko má zavedený zvláštní příspěvek pro velkou rodinu, který poskytuje rodinám se třemi a více dětmi. Opět je závislý na příjmu rodiny, nedosáhnou na něj všichni. Také jednomu z rodičů hradí ušlý příjem, kdy musel opustit zaměstnání nebo přejít na částečný pracovní úvazek z důvodu péče o dítě s vážným narušením duševního vývoje nebo vážným postižením motorických funkcí. Česká republika ani jeden z těchto příspěvků neposkytuje.

5.6 Komparace systémů z hlediska specifikace společných a odlišných znaků v oblasti dovolených

Oblast dovolených a příspěvky z toho vyplývající spadají v České republice i ve Slovinsku pod oblast sociálního pojištění. V České republice jsou dovolené čerpány z nemocenského pojištění zaměstnanců (zákon o nemocenském pojištění) a upravuje je zákoník práce. Slovinsko má zaveden systém rodičovského pojištění, které se vztahuje jak na mateřství, tak i na rodičovství. Je obsahem zákona o rodičovství a rodinných dávkách.

Tab. 2 Přehledová tabulka - oblast dovolených

	Česká republika	Slovinsko
Mateřská dovolená	Mateřská dovolená je spojena s porodem a péčí o narozené dítě, trvá 28 týdnů (196 dnů) nebo 37 týdnů (259 dnů). Nejdříve na ni matka může nastoupit 8 týdnů (56 dnů) před porodem. V zákoně jsou stanovené podmínky pro čerpání dovolené před porodem. Při této dovolené je vyplácena peněžitá pomoc v mateřství plynoucí z nemocenského pojištění. Může ji v zákonem daných podmínkách čerpat i otec.	Určená na přípravu porodu a o péči o dítě ihned po něm, začíná již 28 dní před porodem a celkově trvá 105 dnů. V zákoně jsou stanovené podmínky pro čerpání dovolené před porodem. Mateřská dovolená a příspěvek k tomu náležející vychází z rodičovského pojištění. Mateřskou dovolenou může v určitých případech čerpat i otec.
Otcovská dovolená	X	Určena pro otce, aby mohl pomáhat matce při péči o dítě. Trvá 90 dnů po narození dítěte. Prvních 15 dnů (minimum) otec obdrží úplnou náhradu mzdy, dalších 75 dnů pak příspěvky ze sociálního zabezpečení ve výši minimální mzdy. Opět vychází z rodičovského pojištění.
Rodičovská dovolená	Rodičovská dovolená slouží k další péči a výchově dítěte	Rodičovskou dovolenou může čerpat jak matka, tak i

	a právo na ni má matka po skončení mateřské dovolené a otec od narození dítěte. Trvá nejdéle do tří let věku dítěte. Pro rodičovskou dovolenou se čerpá z rodičovského příspěvku.	otec, ale ne zároveň. Je určena pro další péči o dítě. Trvá 260 dnů ihned po skončení mateřské dovolené, ve specifických případech i déle. Rodičovské příspěvky plynou z rodičovského pojištění.
Dovolená při převzetí dítěte do péče (zahrnuje také adopci)	Dovolená při převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů rozhodnutím příslušného orgánu, nebo pokud matka zemřela. Mateřská dovolená trvá v tomto případě do 1 roku dítěte (22 týdnů (154 dnů) – 1 dítě a 31 týdnů (217 dnů) – 2 a více dětí), rodičovská poté do 3 let věku dítěte, maximálně do 7 let jeho věku (22 týdnů).	Dovolená je určena pro jednoho i oba adoptivní rodiče zároveň (úplná nebo částečná pracovní nepřítomnost), aby se mohli plně věnovat adoptovanému dítěti. Celkové trvání je v délce 150 (od 1 do 4 let dítěte) nebo 120 (od 4 do 10 let věku dítěte) dnů a musí započít do 30 dnů od převzetí dítěte do péče.

Česká republika – mateřská dovolená v České republice je poskytována z důvodu porodu a péče o dítě ihned po porodu. Celkem trvá 28 týdnů (196 dnů) a při porodu dvou a více dětí 37 týdnů (259 dnů). Matka na ni zpravidla nastupuje již 6 týdnů před porodem, ale nejdříve 8 týdnů před porodem. Zákoník práce také vymezuje podmínky čerpání dovolené před porodem. Pokud žena nevyčerpá stanovenou dobu dovolené před porodem z důvodu jiného, než je předčasný porod (před dnem porodu stanoveným gynekologem), má matka po porodu nárok na dovolenou již jen 22 týdnů (154 dnů) – při porodu jednoho dítěte. V době této dovolené je matce poskytována peněžité pomoci v mateřství (upravena

zákonem o nemocenském pojištění), která činí 70 % denního vyměřovacího základu (nesmí být ale nižší než 7 600 Kč za měsíc). Samostatná otcovská dovolená v České republice neexistuje. Otec (pojištěnec) může využívat mateřskou (22 týdnů) nebo rodičovskou dovolenou. Na mateřskou dovolenou může pojištěnec nastoupit, pokud převzal dítě do péče, pokud matka dítěte zemřela, pokud je otcem dítěte nebo manželem matky a matka nesmí nebo nemůže o dítě pečovat sama, nebo pokud je otcem dítěte nebo manželem matky a sepíše spolu písemnou dohodu o tom, že se o dítě bude starat on. V těchto případech pojištěnec pobírá i peněžitou pomoc v mateřství. Na mateřskou dovolenou navazuje rodičovská dovolená, která slouží k následující péči a výchově dítěte. Právo na ni má matka po mateřské dovolené i otec od narození dítěte. Může trvat v neomezeném rozsahu, ale nejdéle to tři let věku dítěte. Při čerpání rodičovské dovolené je rodičům vyplácen rodičovský příspěvek, který už ale nevychází z nemocenského pojištění, ale je to dávka státní sociální podpory. Na dovolené mohou být oba rodiče současně, avšak příspěvek se poskytuje pouze jednomu z nich, také se mohou rodiče střídát. Výše rodičovského příspěvku je uvedena výše v části zabývající se oblastí rodinných dávek. Při pobírání rodičovského příspěvku je dovoleno rodičům pracovat. Na mateřskou a rodičovskou dovolenou mohou jít i rodiče, kteří převzali dítě do péče nahrazující péči rodičů z rozhodnutí příslušného orgánu nebo dítě, kterému zemřela matka. V tomto případě trvá mateřská dovolená 22 týdnů (154 dnů) ode dne převzetí dítěte do péče (31 týdnů (217 dnů) pokud jde o 2 nebo více dětí) a matka ji může vyčerpat až do jednoho roku dítěte. Rodičovská dovolená může být v tomto případě čerpána do 3 let věku dítěte (nejdéle do 7 let, pokud bylo dítě převzato až po 3. roce života), ale až po skončení mateřské dovolené a trvá 22 týdnů.

Slovinsko - Právo na čerpání dovolených ve Slovinsku vychází z práva na základě rodičovského pojištění, z tohoto pojištění se také poskytují příspěvky - příspěvky v mateřství, otcovství, rodičovský příspěvek a příspěvek při adopci. Jejich výše se rovná 100 % průměrné měsíční mzdy pojištěnce za posledních 12 měsíců. Mateřská dovolená je čerpána z důvodu přípravy na porod a péči o dítě po porodu. Celkově mateřská dovolená trvá 105 dnů, přičemž matka na ni musí nastoupit již 28 dnů před očekávaným dnem porodu. Pokud matka nevyužije těchto 28 dnů dovolené před porodem (s výjimkou předčasného porodu – den před stanoveným dnem porodu gynekologem) nesmí být tato nevyužitá část použita v části mateřské dovolené po porodu. Nárok na mateřskou dovolenou a pobírání příspěvku v mateřství má i otec, pokud matka dítěte zemřela, opustila

dítě nebo není schopna dočasně nebo trvale nezávisle žít a pracovat. Ve Slovinsku je zavedena i samostatná otcovská dovolená. Otec má právo na dovolenou po dobu 90 dnů od narození dítěte. 15 dnů musí vyčerpat do 6 měsíců věku dítěte a náleží mu 100 % průměrné měsíční mzdy. Zbýlých 75 dnů může vyčerpat až do 3 let věku dítěte, kdy mu bude poskytnut příspěvek ze sociální podpory ve výši minimální mzdy. Po ukončení mateřské dovolené mohou rodiče čerpat rodičovskou dovolenou, ne však oba rodiče současně. Je určena k další péči o dítě a trvá 260 dnů (z toho až 75 dnů může vyčerpat do 8 let věku dítěte), ve specifických případech může trvat i déle. Zároveň je v tomto období umožněno rodiči pracovat na částečný pracovní úvazek a pobírat jen část příspěvku. V této situaci může dovolená trvat déle. Rodiče mohou čerpat také dovolenou při převzetí dítěte do péče (při adopci), aby se mohli plně věnovat adoptovanému dítěti, kdy je možno čerpat ji jedním rodičem při úplné pracovní nepřítomnosti, nebo i oba rodiči současně při částečné pracovní nepřítomnosti nepřetržitě. Celkové trvání může být v délce 150 dnů (od 1 do 4 let věku dítěte) nebo 120 dnů (od 4 do 10 let věku dítěte). Musí ji započít do 30 dnů od převzetí dítěte do péče. Osoba nemá nárok na tuto dovolenou, pokud již uplatnila právo na mateřskou dovolenou, otcovskou dovolenou, rodičovskou dovolenou nebo právo na rodičovský příspěvek poskytovaný ze státní sociální podpory na stejné dítě.

V systémech rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku v oblasti dovolených můžeme najít mnoho společných i odlišných znaků. Jedním z hlavních odlišných znaků je, obě země mají zavedený jiný systém pojištění, ke kterému se vztahuje problematika příspěvků vyplácených na dobu dovolených pro rodiče. V České republice se příspěvky pro období dovolené čerpají z nemocenského pojištění zaměstnanců (peněžitá pomoc v mateřství) a z dávek státní sociální podpory (rodičovský příspěvek). Ve Slovinsku je zavedený zvláštní systém pojištění v mateřství i rodičovství, rodičovské pojištění, a příspěvky v době dovolených jsou vypláceny právě z tohoto pojištění (osoby pojištěné pro rodičovské pojištění jsou ale také například zaměstnanci). Pokud nemají osoby nárok na vyplácení rodičovského příspěvku z rodičovského pojištění, jsou jim poskytovány určité rodičovské příspěvky ze systému státní sociální podpory. Tyto příspěvky jsou tedy rozděleny do dvou oblastí.

Pojem mateřská dovolená je v obou zemích chápán podobně. Jedná se o dovolenou z důvodu porodu a přípravy na něj a o péči o dítě ihned po porodu. Co se ale v obou systémech zásadně liší je doba a možnost čerpání mateřské dovolené a její výše. V České

republiky je mateřská dovolená stanovena na 196 dnů (259 dnů v případě porodu dvou a více dětí současně), což je o celých 91 dnů více než ve Slovinsku (105 dnů). Ve Slovinsku se také nezohledňuje doba dovolené při počtu narozených dětí. V obou zemích musí matka vyčerpat určitou dobu této dovolené již před porodem. Pokud tak neučiní, nesmí se jí nevyužitá část mateřské dovolené přenést na dobu po porodu. Česká republika má stanovených nejvíce 8 týdnů (56 dnů) před porodem (doporučuje se ale 6 týdnů) a Slovinsko opět méně, jen 28 dnů. Oba systémy mateřské dovolené umožňují čerpat mateřskou dovolenou i otcem v zákonem stanovených podmínkách. Jak již bylo uvedeno, liší se také výše příspěvku pobíraného při mateřské dovolené. V České republice jde o příspěvek peněžité pomoci v mateřství plynoucí z nemocenského pojištění zaměstnanců a počítá se z denního vyměřovacího základu pojištěnce. Jeho výše je dána na 70 % z tohoto základu, ale nesmí být menší než 7 600 Kč za měsíc. Zato slovinský příspěvek v mateřství plynoucí z rodičovského pojištění se rovná 100 % průměrné měsíční mzdy pojištěnce za posledních 12 měsíců (jen pro srovnání: minimální měsíční mzda v České republice je stanovena na 9 200 Kč za měsíc, ve Slovinsku pak na 790,73 EUR – 21 647 Kč; samozřejmě ale musíme vzít v úvahu životní náklady, které jsou ve Slovinsku poměrně vyšší než v České republice).

Dalším velkým rozdílem v obou systémech v oblasti dovolených je otcovská dovolená. V České republice samostatná otcovská dovolená neexistuje. Otec ale může využít mateřskou dovolenou (22 týdnů – 154 dnů) nebo rodičovskou dovolenou (do 3 let věku dítěte). Slovinské zákony umožňují pobírat otcovi otcovskou dovolenou po dobu 90 dnů. Prvních 15 dnů musí otec využít nejpozději do 6 měsíců věku dítěte a příspěvek je mu placen z rodičovského pojištění ve výši 100 % jeho průměrné měsíční mzdy. Zbýlých 75 dnů musí využít do 3 let věku dítěte a je mu poskytnut příspěvek ze sociální podpory ve výši minimální mzdy.

Obě země poskytují pojištěncům rodičovskou dovolenou, která slouží k péči a výchově dítěte. Společným znakem je, že rodičovskou dovolenou mohou pobírat oba rodiče, matka i otec. Poté se tady zákony v obou zemích již rozcházejí. V České republice mohou rodičovskou dovolenou čerpat rodiče současně (příspěvek se vyplácí ale pouze jednomu z nich). Na tuto dovolenou nastupuje matka po skončení mateřské dovolené, ale otec na ni může nastoupit již od narození dítěte. Ve Slovinsku dovolenou může čerpat pouze jeden z rodičů. Rodičovská dovolená ale začíná až po skončení mateřské dovolené. Otec nesmí na rodičovskou dovolenou nastoupit již od narození dítěte, na to mu je poskytována

otcovská dovolená. Odlišnosti jsou i v době trvání dovolené a poskytování příspěvku. Český systém dovoluje rodičům zůstat na rodičovské neomezenou dobu, ale pouze do dosažení 3 let věku dítěte, příspěvek je vyplácen ze státní sociální podpory, již nesouvisí s nemocenským pojištěním zaměstnanců. Naopak slovinský systém má základní dobu dovolené stanovenou na 260 dnů a z toho 75 dnů mohou rodiče čerpat až do 8 let věku dítěte. Osoby, které jsou pojištěny v rámci rodičovského pojištění, mají nárok na příspěvek u rodičovské dovolené na 100 % jejich průměrné měsíční mzdy. Osoby, které pojištěny nejsou, mají také nárok na příspěvek, ten se ale výší i dobou liší a je vyplácen ze státní sociální podpory (tento příspěvek je uveden výše v oblasti rodinných dávek).

Dalším společným znakem v obou zemích v oblasti dovolených je poskytnutí dovolené při převzetí dítěte do péče, aby se rodiče mohli plně věnovat dítěti. Forma této dovolené je v České republice podobná formě mateřské a rodičovské dovolené. Forma ve Slovinsku se naopak liší. V zákoníku práce České republiky se rozlišuje mateřská a rodičovská dovolená při převzetí dítěte do péče. Výše a podmínky pro čerpání příspěvků jsou stejné jako u klasických dovolených. Doba trvání je u mateřské dovolené 22 týdnů – 154 dnů (31 týdnů - 217 dnů, při převzetí dvou a více dětí do péče) a musí být vybrána do 1 roku dítěte a u rodičovské dovolené je doba také 22 týdnů a musí být vybrána do 3 let věku dítěte (nejdéle však do 7 let věku dítěte, pokud bylo převzato do péče po jeho 3. roce života). Forma této dovolené ve Slovinsku je poněkud odlišná. Na rozdíl od českého systému ji mohou rodiče čerpat až do 10 let věku dítěte. Doba trvání je podobná jako v České republice, 150 dnů (1 – 4 roky dítěte) a 120 dnů (4 – 10 let dítěte). Nezohledňuje se však počet dětí převzatých do péče, doba je jednotná.

5.7 Komparace systémů z hlediska specifikace společných a odlišných znaků v oblasti legislativních pojmů.

V tabulce jsou uvedeny tři hlavní legislativní pojmy, které se vztahují k rodinné politice, respektive k soužití partnerů. Jsou přesně definovány zákony daných zemí. V České republice tyto pojmy upravuje Občanský zákoník, který zahrnuje problematiku vzájemných práv a povinností osob v oblasti soukromého práva, tudíž i problematiku rodinného práva. Ve Slovinsku tuto oblast řeší zákon o rodině a rodinných vztazích. Oba zákony uvádějí, že rodina, kvůli její důležitosti a kvůli výchově dětí, vyžaduje zvláštní péči a ochranu od státu. Třetí, poslední pojem, který se vztahuje na registrované partnerství, je oběma zeměmi definován zvlášť, v zákoně o registrovaném partnerství.

Tab. 3 Přehledová tabulka - oblast legislativních pojmů

	Česká republika	Slovinsko
Manželství	Trvalý svazek muže a ženy, právně vzniklý. Hlavní cíl je založení rodiny a výchova dětí. Manželé mají stejná práva i povinnosti. Nemohou jej uzavřít například osoby mladší 18 let nebo osoby v přímém příbuzenství.	Právní uspořádání společného života muže a ženy s cílem založit rodinu. Manželé mají stejná práva i povinnosti. Nemožnost uzavření manželství např. u osob mladších 18 let nebo v přímém příbuzenském vztahu.
Nesezdané soužití	Absence právního zakotvení nesezdaného soužití. Trvalý vztah mezi mužem a ženou, nemají stejná práva a povinnosti jako manželé.	Trvalé společenství muže a ženy, kteří společně bydlí, ale nejsou manželé. Mají však stejná práva, jako kdyby byli manželé.
Registrované partnerství	Zákonem vzniklé společenství dvou osob stejného pohlaví. Nesmí jej uzavřít například osoby mladší 18 let nebo osoby v přímém příbuzenském vztahu. Zákon o registrovaném partnerství je platný od roku 2006.	Vztah mezi dvěma ženami nebo dvěma muži, kteří se registrovali jako registrovaní partneři zákonem daným způsobem. Nemohou jej uzavřít osoby například mladší 18 let nebo osoby v přímém příbuzenství. Zákon platí od roku 2006.

První pojem se týká manželství. Obě země nahlíží na manželství jako na svazek muže a ženy, který vzniká zákonem stanoveným způsobem. Manželé mají stejná práva i povinnosti vztahující se k dětem i k sobě navzájem. Jsou spojeni vzájemnou úctou a respektem a měli by vytvářet dobré rodinné klima pro výchovu dětí. Jsou zde také

vyjmenovány podmínky pro vznik manželství, například, že manželství nemůže uzavřít osoba mladší 18 let nebo osoby, které jsou v přímém příbuzenském vztahu. Společenským cílem manželství je založení rodiny a výchova dětí. V obou zemích je tento pojem definován téměř shodným způsobem.

Druhý pojem se vztahuje na výklad nesezdaného soužití v zákoně. V České republice přesné vymezení tohoto pojmu ve vztahu k rodinné politice v občanském zákoníku absentuje. Mluví se spíše o osobách navzájem blízkých nebo spolužijících. Nesezdané soužití nenesou stejnou váhu jako svazek manželský, a tudíž zde neexistují ani stejná práva a povinnosti. Naopak je tomu ve Slovinsku. Zákon o rodině a rodinných vztazích přesně upravuje vztah mezi druhem a družkou a říká, že jde o trvalé společenství muže a ženy, kteří spolu trvale bydlí, ale neuzavřeli manželství. Zároveň uvádí, že tento vztah nese stejná práva i povinnosti, jako kdyby o manželství šlo. Musí být ale splněn předpoklad, že neexistuje žádný důvod, kvůli kterému by bylo manželství neplatné. Rozdíly v obou zemích jsou velmi výrazné. V České republice tento pojem není vůbec definován a ve Slovinsku je dokonce nesezdaný vztah muže a ženy na stejné úrovni jako manželství. Takové rozdíly v legislativním ukotvení mohou mít velký vliv například v oblasti rozpadu vztahu a jeho následnému vyrovnání nebo vyživovací povinnosti mezi oběma partnery. Z důvodu absence pojmu v českém právu, nejsou tyto oblasti ani nijak upraveny.

Poslední zkoumaný legislativní pojem se zabývá registrovaným partnerstvím. V obou zemích jej upravuje specifický zákon, a to zákon o registrovaném partnerství. Jedná se o právně vzniklý vztah mezi osobami stejného pohlaví, mezi dvěma muži nebo dvěma ženami, kteří uzavřeli registrované partnerství. Zákon upravuje také podmínky pro vznik registrovaného partnerství, kdy jej nesmí uzavřít například osoby mladší 18 let nebo osoby v přímém příbuzenském vztahu. Partneři mají dána zákonem i určitá vzájemná práva a povinnosti, které se však od manželských liší, mají nižší rozsah. Zákon o registrovaném partnerství vešel v obou zemích v platnost v roce 2006. Jak Česká republika, tak i Slovinsko upravuje pojem registrované partnerství podobně, najdeme jej ve specifickém zákoně o registrovaném partnerství, který vyšel i ve stejném roce.

5.8 Shrnutí

Systémy rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku jsou postaveny na podobném typu, avšak najdeme zde i mnoho odlišných znaků. V oblasti rodinných dávek jsou u obou zemí nastaveny určité nároky, které musí rodina splnit, aby mohla danou dávku pobírat. Nově je toto zavedeno i ve Slovinsku z důvodu dopadu ekonomické krize. Závislost na příjmu rodiny se ale v obou zemích nevztahuje na rodičovský příspěvek a příspěvek na péči. Tímto je zajištěna alespoň základní podpora všech rodin s dětmi, i pokud trpí dítě určitým typem postižení. Nároky na dávky jsou v České republice zohledňovány pomocí průměrného měsíčního příjmu rodiny a životního minima. Ve Slovinsku se naopak nároky na dávky posuzují podle vztahu příjmu rodiny a průměrného měsíčního příjmu všech zaměstnanců ve Slovinsku. Zajímavou alternativou v oblasti dávek je také forma věcné dávky u porodného ve Slovinsku v podobě balíčku s potřebami pro novorozence.

Příspěvky v době trvání dovolené jsou v České republice poskytovány z nemocenského pojištění a ze státní sociální podpory a pracuje se se 70 % denního vyměřovacího základu. Ve Slovinsku je zaveden speciální systém rodičovského pojištění, kdy osoby, které jsou pojištěny, mají nárok na dovolené a na příspěvky ve výši až 100 % jejich průměrné mzdy. Společným znakem v této oblasti je poskytování dovolené rodičům při převzetí dítěte do péče, aby mu mohli věnovat náležitou péči a pozornost.

V oblasti hlavních legislativních pojmů týkajících se partnerských vztahů v rodině je zde velký rozdíl v nahlížení na nesezdané soužití. V České republice tento pojem ani není ukotvený v zákoně, druh a družka nemají stejná práva, jako manželé. Naopak Slovinsko chápe dlouhodobý vztah mezi druhem a družkou za jasně daných podmínek jako rovnocenný k manželství. Z tohoto vyplývá, že Česká republika si chrání a opatruje institut manželství a má zde jasně vymezená práva a povinnosti, následně pak i lepší kontrolu. Naopak lidé ve Slovinsku mají v této oblasti více možností a svobodnější volbu, a tudíž i kontrola při plnění práv a povinností je více individuální, záleží na posouzení každého případu. Také byl v obou zemích v roce 2006 schválen zákon povolující registrované partnerství.

Celkově můžeme říci, že obě země se snaží o sladění, jakousi rovnováhu mezi rodičovstvím a zaměstnáním. V České republice je to ale obtížnější. Také kvůli nedokonalému poskytování péče o děti v různých zařízeních, zůstávají matky s dětmi déle doma. Míra zaměstnanosti matek s dětmi do šesti let je dokonce třetí nejnižší v celé

Evropské unii (rodičovská dovolená je přitom povolena pouze do tří let věku dítěte). Stát jim poskytuje i dlouhé a flexibilní dovolené, které může pobírat téměř za stejných podmínek i otec. Tento přístup může mít dopad i v jiných sférách, například v zaměstnanosti nebo vzdělávacím systému. Výše rodinných dávek jsou větší (vezmeme-li v úvahu i menší životní náklady než ve Slovinsku), ale nároky na ně jsou velmi omezené. Například porodné se poskytuje pouze na první a druhé narozené dítě.

Naopak Slovinsko se více snaží o sladění rodičovství a zaměstnání. Rodiče mohou čerpat plnou dovolenou pouze zhruba do jednoho roku dítěte a poté nastupují do práce buď na plný, nebo částečný pracovní úvazek. Z rodičovského pojištění jim plyne až 100 % jejich průměrného měsíčního příjmu. Mezi zeměmi EU je ve Slovinsku míra zaměstnanosti matek s malými dětmi nejvyšší. Rovnováha panuje i mezi oběma pohlavími, je zde dokonce zavedena i samostatná otcovská dovolená. Ve slovinském systému je zjevná podpora rodin s více dětmi. Můžeme to vidět u porodného (pro každé narozené dítě), u přídavků na děti (nejvyšší přídavky se vyplácí třetímu dítěti v rodině) nebo také u specifického příspěvku pro velkou rodinu. Tímto je víceméně podporována i větší porodnost.

Obě země se snaží o ochranu rodin, protože je základem každého státu. Snaží se podporovat ji ve všech jejích podobách, pokud se dostali do náročné životní situace, například v péči o dítě se zdravotním postižením, nebo také při převzetí dítěte do péče.

ZÁVĚR

V této práci jsme se zabývali systémem rodinné politiky ve dvou zemích Evropské unie. Konkrétně v České republice a ve Slovinsku. Zaměřili jsme se převážně na tři oblasti – oblast poskytování rodinných dávek, čerpání dovolených a také na hlavní legislativní pojmy týkající se rodinné politiky, a to manželství, nesezdané soužití a registrované partnerství. Moderní společnosti považují rodinu za základ každé společnosti a měla by být státem chráněna a podporována. Oblast rodiny a rodinné politiky začíná být v evropských zemích v posledních letech čím dále více diskutovaná z důvodu stárnutí populace. Státy by tak měly zavádět konkrétní opatření určená především na ochranu základních funkcí rodiny, aby byla schopna vychovávat nové generace.

V teoretické části práce jsme se nejprve zaměřili na sociální politiku, která je základem, od kterého se dále odvíjí její jednotlivé oblasti. Následně jsme se přesunuli již k tématu rodiny a rodinné politiky, i ve vztahu k Evropské unii. Nakonec jsme popsali systémy rodinných politik v České republice a ve Slovinsku s důrazem na již zmíněné oblasti.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo porovnat systémy rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku ve vybraných oblastech pomocí komparativní analýzy. Z hlavního cíle jsme stanovili cíle dílčí: specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti rodinných dávek a zohlednit nároky na tyto dávky, specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti dovolených a specifikovat společné a odlišné znaky v systémech rodinné politiky obou zemí v oblasti hlavních legislativních pojmů vztahujících se k rodinné politice. Na tyto dílčí cíle jsme zároveň chtěli skrze formulované výzkumné otázky odpovědět v praktické části práce. K tomu jsme zvolili metodu komparativní analýzy a obsahové analýzy. Vycházeli jsme především z legislativních dokumentů obou zemí týkající se rodiny a rodinné politiky a také z webových stránek příslušných ministerstev.

Z této analýzy vyplývá, že v obou zemích najdeme společné i odlišné znaky ve zkoumaných oblastech. Společným znakem jsou například stanovené nároky, podle kterých mohou rodiny čerpat jednotlivé rodinné dávky. Tyto jsou závislé na příjmu rodiny. Omezení se ale netýká rodičovského příspěvku a příspěvku na péči. Tímto stát zaručuje alespoň základní ochranu a pomoc rodinám. Odlišné znaky můžeme najít například v oblasti dovolených. Ty v České republice vychází z nemocenského pojištění zaměstnanců, zatímco Slovinsko má zavedené speciální rodičovské pojištění pro pojištění

v rodičovství i v mateřství, příspěvky související s dovolenými jsou ve Slovinsku také vyšší (musíme však zohlednit vyšší životní náklady). Odlišnost také nacházíme v oblasti legislativních pojmů, zejména u chápání nesezdaného soužití. Česká republika jasně nevymezuje vztah mezi druhem a družkou. Nesezdané soužití se v zákoně neobjevuje a v tomto vztahu nepanují stejná práva a povinnosti jako v manželství. Naopak Slovinsko nahlíží na nesezdané soužití jako na vztah rovnocenný manželství, se stejnými právy i povinnostmi. Celkově je Česká republika více orientována na ochranu institutu manželství a na podporu tradičních rodinných vztahů a jejího uspořádání. Slovinsko se naopak více snaží o nalezení harmonie mezi zaměstnáním a rodinou, ale také jasně podporuje rodiny s více dětmi.

Tato práce by mohla být přínosná pro celkovou koncepci rodinné politiky na úrovni Evropské unie, pro její myšlenku harmonizace a sjednocení systémů rodinných politik evropských států. Právě díky nastínění určitých společných a odlišných znaků v systémech rodinné politiky v České republice a ve Slovinsku, můžeme vidět všechny odlišnosti, které bude potřeba sjednotit, a možná také určité nedostatky, které budou muset být odstraněny. Můžeme se také inspirovat některými úspěšně realizovanými ideami a konkrétními opatřeními pro zlepšení situace rodin v Evropě a podporu prorodinného klimatu a myšlení jedinců s cílem zvýšení porodnosti. Také může být tato práce podnětem ke změnám stávajících opatření a vytváření nových opatření na úrovni konkrétních států, například právě mezi Českou republikou a Slovinskem. Inspirativní může být zavedení otcovské dovolené nebo výběr věcného balíčku pro novorozence v rámci porodného.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BRDEK, Miroslav a Hana JÍROVÁ. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 392 s. ISBN 80-85963-71-X
- [2] Civil Partnership Registration Act. (Official Gazette SRS no. 65/2005). Dostupné z:
http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/z_registracija_ips_en.pdf
- [3] Cost of Living in Czech Republic. In: *Numbeo* [online]. © 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Czech+Republic
- [4] Cost of Living in Slovenia. In: *Numbeo* [online]. © 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Slovenia
- [5] Czech Republic: Supporting parental care in early childhood and protecting children's rights. In: *European Union: European Platform for Investing in Children* [online]. © 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://europa.eu/epic/countries/czech-republic/index_en.htm
- [6] ČESKO. Nařízení vlády č. 204 ze dne 15. září 2014, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2014, částka 86, s. 2354-2355. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=204/2014&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [7] ČESKO. Nařízení vlády č. 409 ze dne 7. prosince 2011 o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2011, částka 144, s. 5308. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=409/2011&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

- [8] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [9] ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006d, částka 37, s. 1257-1289. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [10] ČESKO. Zákon č. 115 ze dne 26. ledna 2006 o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006a, částka 38, s. 1362-1374. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=115/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [11] ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31, s. 1634-1653. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [12] ČESKO. Zákon č. 187 ze dne 14. března 2006 o nemocenském pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006c, částka 64, s. 2330-2392. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=187/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [13] ČESKO. Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006 zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006b, částka 84, s. 3146-3241. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=262/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [14] European Platform for Investing in Children. *European Union* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://europa.eu/epic/index_en.htm

- [15] FRANCOVÁ, Hana a Aleš NOVOTNÝ. *Sociální politika v základech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 185 s. ISBN 978-80-7387-125-3.
- [16] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2008, 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8.
- [17] *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie: Listina základních práv Evropské unie* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010, 403 s. [cit. 2015-03-30]. ISBN 978-928-2425-725. Dostupné z: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_cs.pdf
- [18] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [19] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [20] KŘÍŽKOVÁ, Alena et al. *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 163 s. ISBN 978-80-86429-94-6.
- [21] KURONEN, Marjo. *Research on Families and Family policies in Europe State of the Art* [online]. Familyplatform, 2010 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <https://eldorado.tu-dortmund.de/bitstream/2003/27686/1/WP1StateoftheArtFINALREPORT.pdf>
- [22] MAŘÍKOVÁ, H., M. PETRUSEK a A. VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník: P-Z*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 749-1627. ISBN 8071843113.
- [23] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. ISBN 80-86429-58-x.
- [24] Národní koncepce podpory rodin s dětmi. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2008 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf
- [25] Nemocenské pojištění v roce 2015. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online] . [b.r.] [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7>

- [26] PALONCYOVÁ, Jana a Barbora MATĚJKOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I* [online]. Praha: VÚPSV, 2003 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/rodpolI.pdf>
- [27] PALONCYOVÁ, Jana a Barbora MATĚJKOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II* [online]. Praha: VÚPSV, 2004 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_139.pdf
- [28] PETRÁŠEK, Josef. *Sociální politika*. Vyd. 2., dopl. a rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014, 140 s. ISBN 978-80-7452-033-4.
- [29] POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, 142 s. ISBN 80-85850-01-X.
- [30] Státní sociální podpora. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online] . [b.r.] [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>
- [31] Slovenia : A dynamic family policy to improve work-life balance. In: *European Union: European Platform for Investing in Children* [online]. © 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://europa.eu/epic/countries/slovenia/index_en.htm
- [32] Starševsko varstvo in družinski prejemki. In: *Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti* [online]. © 2015 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/
- [33] The law on marriage and family relations (Official Gazette SRS, no. 15/76) with the following transitional and final provisions. Dostupné z: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zakonodaja/law_on_marriage_and_family_relations.pdf
- [34] Uradni list RS, št. 7/2014 z dne 31. 1. 2014 Znesek minimalne plače v skladu z Zakonom o minimalni plači. 2014, částka 179, s. 549. Dostupné z: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20147&stevilka=179>
- [35] Uradni list RS, št. 26/2014 z dne 14. 4. 2014 Zákon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1). 2014, částka 1068, s. 3055. Dostupné z: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20141068>

- [36] VANČUROVÁ, Alena. Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích Střední Evropy. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2007 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf
- [37] WILDMANNOVÁ, Mirka. *Základy sociální politiky*. Brno: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity, 2005, 128 s. ISBN 80-210-3652-4.
- [38] Zaměstnanost a sociální věci. *Euroskop.cz* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSN Organizace spojených národů

EU Evropská unie

EUR Euro

CZK Koruna česká

OECD Organisation for Economic Co-operation and Development

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 <i>Přehledová tabulka - oblast rodinných dávek</i>	52
Tab. 2 <i>Přehledová tabulka - oblast dovolených</i>	59
Tab. 3 <i>Přehledová tabulka - oblast legislativních pojmů</i>	65